

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Овчаренко Н. А.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2023 р.

«___» _____ 2023 р.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗММм-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014.13 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Суховерхої Олександри Дмитрівни
Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Сидоренко Т.Д.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	8
1.1. Аналіз змісту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	8
1.2. Освітній процес як засіб формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	20
1.3. Педагогічні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки.....	29
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-АПРОБАЦІЙНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	40
2.1. Діагностика сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва	40
2.2. Апробація педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки....	51
2.3. Результати апробації педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки	66
Висновки до розділу 2	75
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ.....	90
Додаток А	90
Додаток Б	92
Додаток В	93

Додаток Г	95
Додаток Д.....	96
Додаток Ж	97
Додаток К	105
Додаток Л.....	106

ВСТУП

Вимоги, які пред'являються сьогодні до будь-якої форми суспільної діяльності, незмінно пов'язуються з культурою, оскільки її високий рівень – необхідна умова ефективності будь-якої праці, а тим більше педагогічної. Школа – це дзеркало суспільства, тому формування педагогічної культури майбутнього вчителя є одночасно і метою, і результатом позитивних змін у суспільстві.

Теоретичні положення щодо проблеми формування педагогічної культури розроблялись багатьма філософами, психологами й педагогами. На разі має місце достатньо неординарний підхід до визначення самої сутності цього поняття. Деякі науковці розглядають його як: готовність до педагогічної діяльності через установку (В. Буряк); особливо ціннісне ставлення до дитини (П. Щербань); інтегральну якість особистості як мету професійного самовдосконалення (Р. Гуревич); інтегративну сукупність загально-культурних і моральних якостей необхідних для успішної навчальної та виховної роботи (М. Ярмаченко); прагнення до безперервного вдосконалення своєї діяльності та особистості (О. Гоманюк); концептуальні моделі особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва його авторитет, його музично-естетичні цінності, орієнтації й установки (С. Доценко, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Переверзева та ін.).

Мета викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» та «Художньої культури» в закладах середньої освіти вимагає передачі досвіду й культури, накопичених людством, формування учня – суб'єкта культури. Це, в свою чергу, потребує наявності висококваліфікованих учителів, які не лише володіють професійною технікою, але й мають розвинену педагогічну культуру, являються фактором у формуванні ціннісних орієнтацій, творчого мислення та особистісного потенціалу учнів. Підвищення якості підготовки майбутніх учителів, покращення освітнього процесу й обумовило вибір теми

дослідження: «**Формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки**».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі **завдання**:

1) уточнити сутність і структуру педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на основі аналізу психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури;

2) визначити компоненти, критерії та показники рівнів сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва;

3) здійснити апробацію педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки;

4) проаналізувати результати дослідно-апробаційної роботи.

Об'єкт дослідження – процес формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки.

Для вирішення визначених завдань використовувались такі **методи дослідження**:

– *теоретичні* – системний аналіз, узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури для встановлення сутності педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва й педагогічних умов її формування;

емпіричні – бесіда, анкетування, самооцінка для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва;

– *статистичні*: кількісної та якісної обробки даних для з'ясування достовірності результатів дослідження.

Дослідження здійснювалося на базі Криворізького державного педагогічного університету, факультету мистецтв, музично-хореографічного відділення на кафедрі музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дослідній роботі, доцільно застосовувати в процесі лекційних і практичних занять з дисциплін, які викладаються на факультеті, при написанні студентами кваліфікаційних і курсових робіт та під час проходження ними педагогічної практики.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційного дослідження апробовані на IV Міжнародній студентській науковій конференції «Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки». «Молодіжна наукова ліга» (м. Ужгород, 9 грудня, 2022 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи» (м. Кривий Ріг, 12 травня, 2023 р.).

Публікації: 1. Суховерха О. Структурні компоненти педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки* : матеріали IV Міжнародної студентської наукової конференції, м. Ужгород, 9 грудня, 2022 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2022. С. 227–229.

2. Суховерха О. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва під час проходження педагогічної практики. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи* : зб. матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених / ред. І. М. Власенко (відп. ред.), В. М. Міщанчук,

О. І. Шрамко, О. О. Петренко. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2023. С. 145 – 148.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (88 позицій) та додатків. Загальна кількість сторінок – 106. Робота містить 14 таблиць та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Аналіз змісту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Інтеграція України в європейський соціокультурний простір, глобальні соціальні, економічні, соціокультурні зміни, що відбуваються в світі, вимагають пошуку шляхів побудови демократичної правової цивілізованої держави, якій потрібен вчитель, що володіє ціннісною свідомістю, духовною, моральною, інтелектуальною та методологічною культурою, нестандартним мисленням, стійкою системою ціннісних орієнтацій на пізнання та самопізнання, творчу самореалізацію, саморозвиток, культуротворчий діалог.

Основні вимоги до рівня підготовки педагогічних кадрів містяться в таких державних документах, як «Національна доктрина розвитку освіти», Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта», Державний стандарт вищої освіти та ін. У «Національній доктрині розвитку освіти» зазначається, що «підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики» [55]. Ці документи орієнтують педагогів і науковців на всебічний розвиток особистості фахівця, набуття ним особистісних професійно-значущих якостей. Тому важливим постає оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, пов'язаної з докорінними змінами, які відбулись у свідомості педагогічної громадськості. Сучасна школа стає складним соціокультурним органом, який виконує не тільки традиційні освітні функції, а й спрямовує на соціокультурні ідеали. Це вимагає вступу до закладів освіти якісно нового абітурієнта з гуманістичною, духовно-моральною спрямованістю.

Суспільство дедалі більше усвідомлює свою залежність від якості освіти, адже рівень і система знань істотно впливають на ефективність діяльності сучасної людини в соціумі. Прогрес соціально-економічних перетворень, моральний і духовний ріст суспільства багато в чому залежать від рівня професіоналізму, виховання і постійного розвитку творчих здібностей вчителя. Тому теоретичне осмислення проблеми формування його педагогічної культури є важливим завданням педагогічної науки.

Загальновизнано, що формування особистості вчителя починається з вироблення у студентів «вчительського образу». Це, в першу чергу, вимагає формування в них відповідної установки, що забезпечить розвиток мотивів і потреб успішного навчання, інтересів та уподобань стосовно професії вчителя музичного мистецтва. Молоді люди 18-20 років перебувають у стані психологічного і соціального становлення, вони емоційно збуджені, активно шукають сенс життя, мають значні потенційні можливості для саморозвитку, прагнуть до професійного самовдосконалення та самореалізації. У студентів цього віку соціальна, соціокультурна та професійна позиція ще формується, що є стимулом для розвитку їх педагогічної культури.

Аналіз сутності поняття «педагогічна культура» вимагає визначення загального поняття «культура», але лише в тій мірі, в якій воно дозволяє побачити місце досліджуваної нами якості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва в структурі знань про цей феномен.

Термін «культура» надзвичайно багатозначний і багато об'ємний, тому й існує велика кількість як підходів до визначення даного поняття, так і самих визначень.

Слово «культура» латинського походження і спочатку означало оброблення ґрунту, його культивування. Пізніше в термін «культура» почали вкладати сенс «виховання», «навчання», «освіта», тобто вирощування, обробіток, догляд за людиною, в ході якого щось доповнюється та виправляється в природі людини. Культурна людина – це вихована і освічена людина [4, с. 329].

Вперше в цьому розширеному значенні термін «культура» застосував римський оратор і публіцист Марк Тулій Цицерон. Говорячи про оброблення він мав на увазі не землю, а духовність, виховання, розвиток розумових здібностей людини [47].

У Середньовічній Європі слово «культура» вживалося в сполученнях й означало ступінь майстерності в якій-небудь галузі, придбання розумових навичок. Лінгвісти відзначають, що до XVII століття термін «культура» не мав самостійного вживання. Він використовувався тільки в словосполученнях, що означали вдосконалення, поліпшення того, з чим поєднувався: «cultura juries» – вироблення правил поведінки, «cultura lingual» – вдосконалення мови та ін. [5, с. 277].

Більш чіткого значення терміну «культура» вперше надав німецький юрист та історіограф С. Пуфендорф (XVII ст.). Він ужив цей термін стосовно до «людини штучної», вихованої в суспільстві, на противагу людині «природній», неосвіченій [2]. Перше наукове визначення культури було здійснено англійським етнографом Е. Тейлором, який зазначав, що «культура в широкому сенсі складається у своєму цілому із знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства» [2].

У XVIII столітті перед ідеологами Просвітництва гостро стала проблема пояснення специфіки способу життя людини, особливостей людського буття. Для цієї мети стали активно використовувати термін culture, протиставляючи його слову naturate – природа.

У сучасних довідково-словникових джерелах домінують такі дефініції щодо феномена культури, які мають безпосереднє відношення до проблеми нашого дослідження: догляд, поліпшення, облагороджування тілесно – душевно – духовних сил, схильностей і здібностей людини, а також ступінь їх розвитку; сукупність способів і прийомів організації, реалізації й розвитку людської життєдіяльності, способів людського буття [4, с.329]; сукупність матеріальних духовних надбань, виражених в історично досягнутому рівні

розвитку суспільства й людини, втілених у результатах продуктивної діяльності; локалізована в просторі та часі соціально-історична освіта, яка специфікується або ж на історичних типах, або ж на етнічних континентальних або регіональних характеристиках суспільства; сукупність цінностей, норм й ідеалів, які виконують як конструктивну, так і регулятивну роль у тому чи іншому конкретному суспільстві [10 с. 313-314].

Починаючи з другої половини XVIII століття термін «культура» став розглядатися як найважливіший аспект життя суспільства, пов'язаний із способом здійснення людської діяльності. Поступово його значення розширювалося і стало вживатись у значенні цілеспрямованої діяльності людини, яка задовольняє матеріальні і духовні потреби. Поняття «культура» стало пов'язуватися з вихованням і освітою людини.

Український філософ-містик, богослов, поет, педагог Г. Сковорода вперше поставив питання про культуру як окремий, незалежний від природи, символічний світ, у якому вищі цінності людського буття, все святе і божественне, розкриваються і побутують у символічній формі [73].

Філософський енциклопедичний словник наводить таке визначення: «...культура – це соціально-прогресивна творча діяльність людства в усіх сферах буття і свідомості, яка є діалектичною єдністю процесів опредметнення і розпредметнення, спрямована на перетворення дійсності...» [82, с. 225].

У посібниках з культурології зустрічаються й більш соціально-орієнтовані визначення, наприклад: «культура – це сфера духовної ціннісної комунікативної організації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і нації в цілому» [47; 52, с. 12].

Серед найбільш відомих науковців, які надають увагу розгляду дефініцій поняття «культура», слід назвати вітчизняних вчених (І. Бичко, В. Довженко, А. Гуревич, В. Кремень, В. Шейко та ін.) та зарубіжних (А. Кребер, К. Клакхот, У. Беккет, А. Радкліф та ін.) вчених.

Ярошенко Т. у своїх дослідженнях доходить висновку, що «людина культурна – творча особистість, яка наділена і розвиває у собі інтелектуальні задатки (сфера Істини), пробудила та реалізовує моральну волю до життя (не лише хоче жити, а живе узгоджено зі засадами Добра), вирізняється художнім уподобанням (сфера мистецтва, Краси). Така людина є носієм, творцем, базовим суб'єктом культури» [88, с. 13].

Сучасна загальна культура як глобальний феномен за своїм змістом і структурою включає в себе не тільки суспільну культуру, різні субкультури, але й інформаційну культуру з такими її елементами як, комп'ютерна культура, культура Інтернет (культура подачі матеріалу, культура спілкування користувачів в Інтернеті, цифровий етикет). Вона набула ознаки особливого суспільного явища в рамках людської цивілізації. Це вимагає нового підходу до діяльності педагогів, використання дидактичного потенціалу Інтернету, нових комунікаційних систем, організованих навколо електронної інтеграції всіх видів комунікації, а також формування віртуальної реальності.

Кандзюба М. досліджує факт віртуальної реальності в культурологічному аспекті: «...сьогодні пріоритетним став розвиток не самих інформаційних технологій, а розширення віртуального простору. Віртуалізуючись, культура набуває додаткового виміру, особливого рівня для об'єктивації, формуючи тим самим додатковий простір для самоздійснення індивіда, сферу для досліджень та вивчення» [24].

Інтеграція всіх засобів масової інформації, нові системи електронної комунікації змінюють нашу культуру, предмети, цінності назавжди. Суспільна еволюція породжує культуру з відповідними до неї характеристиками: від первісної культури до новітньої культури. Людство вступило в нову фазу переходу від одного типу культури до іншого, природа якого визначається науково-технічним прогресом.

Аналізуючи вище сказане, ми доходимо висновку, що культура несе в собі якісний показник розвитку особистості у її цілісності. Виходячи із

завдань нашого дослідження, розглядаємо культуру як одну з характеристик індивіда.

Людина певної професії потребує спеціальних знань, умінь, навичок, а також спеціальної освіти, що буде сприяти у вирішенні завдань, які стоять перед нею та суспільством. Тому поряд з поняттям «культура» сприймається поняття «педагогічна культура». Сучасне суспільство потребує всебічно розвинених соціально активних особистостей, які мають фундаментальну наукову освіту, багату внутрішню культуру.

Проблема формування культури педагога завжди цікавила вітчизняних і зарубіжних педагогів (Я. Коменський, А. Дістервег, К. Ушинський та ін.).

Я. Коменський писав, що «...учителем може бути тільки людина високої культури, освіченості, моральності» [1]. Саме такої думки дотримувався А. Дістервег: «Той ступінь культури, на якому ми знаходимося в даний час, пред'являє нам вимоги, щоб ми діяли відповідно до неї, якщо тільки хочемо домогтися позитивних результатів. Іншими словами, ми повинні діяти культуровідповідно» [20, 447–448].

Грунтовно розкрив поняття «педагогічна культура вчителя В. Сухомлинський. Василь Олександрович поставив питання і ґрунтовно відповів на нього: «З чого складається педагогічна культура? Це насамперед глибоке знання вчителя свого предмета... Коли його кругозір незмірно ширший від шкільної програми, лише тоді він справжній майстер, художник, поет педагогічного процесу» [78, с. 450]. Видатний педагог виділив основні ознаки та елементи педагогічної культури: «глибоке знання матеріалу», «безпосереднє звернення вчителя до розуму й серця вихованця», «читання, читання й ще раз читання», «технологія педагогічної праці», «багатство методів вивчення дитини», «без твердого психологічного ґрунту не має педагогічної культури» [78, с. 452-455].

Як бачимо, В Сухомлинський активно розробляв цю проблему: без вагань увів у педагогіку поняття «педагогічна культура», намагався розкрити

його зміст і складові частини, обґрунтувати шляхи і методи становлення високої педагогічної культури.

В. Зелюк, досліджуючи наукову спадщину А. Макаренка відмічає, що педагог педагогічну культуру відносив до рівня професійної компетентності, а не до природжених особливостей і задатків людини... «крім того, культуру вчителя, на думку А. Макаренка, формує педагогічна майстерність, тобто знання особливостей навчального процесу, уміння його побудувати і привести в рух» [23].

Сьогодні проблема виховання педагогічної культури вчителя набула особливої актуальності. Це пов'язано з тим, що в сучасних умовах попередити глобальну катастрофу без опору на духовну культуру не можна. Особлива роль у втіленні гуманістичних ідеалів у життя й діяльність людини належить діючій системі освіти. Через неї проходить більшість населення планети, тому дуже важливо, щоб у цій майстерні працювали носії високої загальної і педагогічної культури, які зможуть закласти в душах своїх вихованців загальнолюдські цінності, гуманістичні переконання, готовність діяти на спільне благо, боротися за свободу і соціальну справедливість.

Підґрунтям педагогічної культури слугує загальна культура – рівень освіти, характер світогляду, ставлення до праці, загальна вихованість, коло інтересів і запитів, норми повсякденної поведінки. Педагогічна культура є компонентом загальної культури особистості.

Наукові напрацювання сучасних дослідників (А. Алексюка, Т. Бережної, Є. Бондаревської, І. Беха, С. Вітвіцької, М. Євтуха, В. Зелюка, І. Зязюна, В. Криської, Т. Сидоренко, О. Цюняк, О. Шевнюк, О. Янкович, М. Ярмаченка та ін.) дозволяють дійти висновку, що виокремлення феномену «педагогічна культура» зумовлене специфікою педагогічної виховної діяльності, зорієнтованої на розвиток особистості, спроможної в майбутньому відтворювати, збагачувати і транслювати культурні здобутки нації, суспільства, людства.

М. Ярмаченко вважає, що педагогічна культура – це «інтегративна сукупність фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних якостей, професійних знань і умінь, необхідних для успішної навчальної та виховної роботи» [86, с. 93].

Згурська М. досліджує педагогічну культуру як вищий рівень педагогічної майстерності, педагогічної освіченості, професійної компетентності й людської індивідуальності, що формується в процесі професійної діяльності [21, с. 79].

На думку Ягупова В., в «основі педагогічної майстерності лежить педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості» [87].

С. Вітвицька вбачає у педагогічній культурі викладача такі складові: «науковий світогляд, наукова ерудиція, духовне багатство, педагогічна майстерність, педагогічні здібності, людські якості, педагогічна техніка (культура зовнішнього вигляду, культура мови, культура спілкування, педагогічна етика, педагогічний такт, прагнення до самовдосконалення)» [8].

Поняття педагогічної культури майбутніх учителів досліджує Сидоренко Т., яка розкриває сутність та компоненти педагогічної культури майбутнього вчителя, розглядає роль навчальної діяльності як засобу її формування та дидактичні умови ефективності цього процесу. Науковець доводить, що педагогічна культура майбутнього вчителя є складною соціальною характеристикою його особистості, в якій відбивається його педагогічна позиція, показником рівня духовного, морального, інтелектуального розвитку; знань, умінь, високого професіоналізму, професійно-значущих якостей фахівця-освітця, необхідних для успішного вирішення педагогічних завдань [68, с. 3-8].

Отже, структура педагогічної культури представлена у працях науковців як комплекс, який уключає особистісні якості педагога, культуру

професійної поведінки, імідж, професійні компетенції, розвиток творчого мислення й досвід професійної творчої діяльності [22].

Категорією меншої спільності по відношенню до поняття «педагогічна культура вчителя» виступає категорія «педагогічна культура вчителя музичного мистецтва». Її специфіка виражається в спрямованості на творення й утвердження цінностей мистецької культури, розвиток особистісної мистецької культури, зростання духовної свободи та культурного надбання.

Проблема формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва набуває особливої актуальності в контексті пріоритетів і основних напрямків реформування вищої освіти. Враховуючи потребу суспільства у високоосвічених і свідомих учителях музичного мистецтва, вирішення проблеми формування їх педагогічної культури, набуття умінь і навичок творчої діяльності у сфері духовної музики стає соціально значущим.

Теоретичною основою змісту поняття, яке досліджується, є концептуальні моделі про особистість майбутнього вчителя музичного мистецтва, його авторитет, його музично-естетичні цінності, орієнтації й установки (С. Доценко, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Переверзева, Сидоренко Т. та ін.).

Переверзева О., аналізуючи педагогічну культуру вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки, зазначила, що дане поняття є інтеріоризованою загальною культурою й виконує функцію специфічного проектування загальної культури у сферу творчої педагогічної діяльності (інтеріоризація – психологічне поняття, що означає формування розумових дій і внутрішнього плану свідомості через засвоєння індивідом зовнішніх дій з предметами і соціальних форм спілкування) [56].

Олексюк О. в структурі педагогічної культури особистості педагога-музиканта виділяє наступні якості, що дозволяють йому розвиватись у професійній діяльності: теоретико-пізнавальна та вольова активність,

наявність музично-естетичного тезаурусу, оцінно-критична здатність, музично-мовна здібність, здатність до творчої самореалізації в процесі естетичного аналізу, інтерпретування та імпровізація, розвинені музично-творчі здібності, творча самоспрямованість особистості [44, с. 24].

Досліджуючи освітнє середовище майбутнього вчителя музичного мистецтва науковець С. Доценко виділяє Інтернет-культуру та її компоненти (комунікативний та операційно-технологічний) у загальнокультурному контексті (опанування основними навичками роботи з комп'ютерними мережами, використання їх у повсякденному житті) та у професіональному (передача знань та розвиток Інтернет-культури в межах свого предмета) [19].

Спираючись на дослідження вищеназваних науковців щодо сутності та структури педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва ми визначаємо зазначений педагогічний феномен як системну характеристику його особистості та діяльності, що представляє зміст, обсяг, якість та системність педагогічних, музичних та мистецьких знань, умінь і представляє інтегративну єдність когнітивного, мотиваційного, комунікативного та дигітального компонентів.

Схарактеризуємо структурні компоненти педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Когнітивний компонент. Підґрунтям його розгляду стали праці Р. Добровольської [17], В. Тушевої [81], О. Шимової [84], Л. Ракітянської [59] та ін. Вивчення наукового доробку цих науковців дозволяє розглядати когнітивний компонент педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як: сукупність знань із музичної теорії та історії (етапи розвитку музичного мистецтва, стилі, жанри, композитори тощо); психолого-педагогічні підходи, що сприяють ефективному навчанню та розвитку музичних навичок учнів; знання різних методик навчання музичного мистецтва (розуміння, створення планів уроків з використанням різних педагогічних прийомів та засобів для залучення учнів до участі в навчальному процесі); музичний аналіз (здатність аналізувати музичні твори

з погляду їхньої структури, характерних рис та емоційного виразу); педагогічну рефлексію (здатність до аналізу та оцінки своєї педагогічної практики, постійного підвищення професійного рівня); креативність (здатність розвивати творчий підхід до здійснення освітнього процесу на уроках мистецтва).

Мотиваційний компонент. Щодо включення цього компонента до педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва звертались такі науковці, як: О. Кузнецова [31], О. Ролінська [61], І. Ростовська [63] та ін. Спираючись на праці цих науковців мотиваційний компонент розглядаємо, як: внутрішню мотивацію (цінності, інтереси, прагнення та особисті переконання, відчуття задоволення від навчання й передачі музичних знань, що може позитивно вплинути на якість освітнього процесу); ентузіазм (емоційна передача знань учням, побудова цікавих уроків, що може зробити навчання мистецтву більш захоплюючим); прагнення до подолання труднощів (мотивований учитель більш відкритий до подолання труднощів та викликів, з якими може зіткнутися в процесі навчання, він знаходить рішення та прикладає зусилля для досягнення позитивних результатів); бажання постійно вдосконалювати свої професійні навички та підвищувати кваліфікацію (розвиток професійних навичок, пошук можливостей для самоосвіти, участь у виконавських конкурсах, майстер-класах, тренінгах та інших заходах); довіра та впевненість (мотивований учитель вірить у свої можливості та впевнено виступає перед учнями).

Комунікативний компонент. Явище комунікації має особливий зміст в професійній освіті майбутнього вчителя музичного мистецтва, де уміння спілкуватися та передавати художню інформацію є ціннісним набуттям у розвитку його особистості, а комунікативні зв'язки слугують домінантою для успішної реалізації педагогічної діяльності.

Науковці Т. Вижимова [9], О. Рудницька [65], Т. Скорик [74] та ін., розглядають комунікацію як складний процес, в якому художнє спілкування вчителя та учнів проявляється в особливих формах міжособистісного та

внутрішнього діалогу, що обумовлюються емоційними реакціями кожного суб'єкта на музичний твір, переживанням художнього образу, педагогічним тактом учителя.

В межах нашого дослідження комунікативний компонент включає: культуру мовлення (використання правильної музичної термінології, різноманітних інтонацій та темпів мови, користування доступною та зрозумілою мовою для учнів різних вікових груп, використання різних стилів мовлення залежно від контексту (лекції, бесіди, індивідуальне заняття та ін.); ефективну комунікацію вчителя з учнями та батьками (створення позитивного педагогічного середовища, яке є чинником досягнення педагогічних цілей, довірливе та толерантне ставлення до учнів та батьків); колегіальну співпрацю (взаємодія з іншими вчителями задля успішної побудови інтегрованого уроку, обмін ідеями, спільне рішення педагогічних завдань, удосконалення освітнього процесу); використання інноваційних засобів комунікації (сучасні технології ефективного спілкування з учнями та батьками, створення відео-уроків, зручність доступу до інформації та можливість спілкування в режимі реального часу через мобільні додатки); відкритість до фідбеку (готовність слухати думки та зауваження учнів, батьків і колег, врахування їхніх поглядів під час планування та вдосконалення освітнього процесу).

Дигітальний компонент (Диджитал, від лат. *Digitus* – «палець», англ. *digital* – «пальцевий, цифровий») – сучасне міжнародне науково-технічне поняття, яке в українській мові може мати близькі, але різні значення: дискретний, цифровий, електронний [16].

Розгляду дигітального компонента, як складової педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва надається увага в дослідженнях І. Гайденка, В. Луценка, І. Майбороди, Т. Мочан, Т. Сидоренко, Я. Топорівської та ін.

Цей компонент включає: розширення можливостей навчання (цифрові технології, які дозволяють розширити межі класичного музичного навчання,

використовувати відео-уроки, онлайн-курси, інтерактивні платформи для навчання та вправи, що дозволяє здобувачам освіти навчатися в зручний для них час); творчість та інновації (знання інформаційних, у тому числі музично-комп'ютерних технологій, використання цифрових інструментів та програм для реалізації творчих підходів до навчання, створення музичних проектів, композицій, відеороликів, що сприяє розвитку творчих навичок майбутнього вчителя музичного мистецтва); оптимізацію управління даними (цифрові інструменти дозволяють ефективно керувати даними про навчання, оцінки, успішність, сприяють відстеженню успішності та адаптації навчального процесу до потреб кожного учня); володіння учителем доступом до ресурсів (використання учителем в освітньому процесі великої кількості музичних ресурсів); підвищення інтерактивності (інтерактивні цифрові інструменти дозволяють створити більш активну навчальну атмосферу, використовуючи елементи віртуальної реальності, ігри, платформи для спільної творчості тощо); уміння майбутнього вчителя навчити своїх учнів адаптуватися до цифрового середовища та використовувати його для розвитку своїх музичних здібностей.

Інтеграція когнітивного, мотиваційного, комунікативного та дигітального компонентів у педагогічну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва сприяє формуванню її цілісності, що забезпечує розвиток гармонійної особистості, здатної до творчого самовираження та взаємодії зі світом мистецтва.

1.2. Освітній процес як засіб формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Освітній процес у закладі вищої освіти – суттєвий чинник формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, який є складною взаємодією суб'єкта із заданим об'єктом та здійснюється в педагогічній системі. Законодавством про освіту визначено, що «освітній

процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості, шляхом формування та застосування її компетентностей» [54].

Професійне становлення студентів, зазначає Деніжна С., «спрямований на їхню підготовку до соціально значущої творчої діяльності, передбачає розвиток тих особистісних якостей, які визначають професійну і життєву позицію молодого спеціаліста: соціальної активності, національної самосвідомості, музично-педагогічного досвіду, здатності до самопізнання та самореалізації» [15, с. 37].

Студенти оволодівають історично накопиченим науковим і практичним досвідом людства в даній (згідно з профілем закладу) сфері праці. Для того, щоб цей процес був успішним, у відповідності з діяльнісним підходом до навчання, йому необхідно здійснити діяльність, адекватну тій, яка втілена у продуктах соціального досвіду: знаннях, уміннях, навичках, засобах, знаряддях та способах конкретної професійної діяльності. Оволодіння цією діяльністю, таким чином, повинно бути забезпечене в межах і засобами якісно іншої – навчальної діяльності, структурно і функціонально ізоморфної професійній діяльності, але такої, яка характеризується своїми, властивими тільки їй особливостями, власне які дозволяють розглядати її як діяльність навчальну.

Різниця між діяльністю студента у навчанні і професійною діяльністю спеціаліста обумовлена специфікою їх предметів, рушійних сил, потреб і мотивів, засобів і способів здійснення, результатів і самих форм протікання. Навчальна діяльність і діяльність професійна – принципово різні види діяльності. Основна відмінність, яка визначає всю складність переходу від однієї до іншої (саме переходу, а не стрибка, оскільки процес активності особистості неперервний, і етап навчання є лише становленням діяльності), проходить по двох лініях: по лінії мотивів і по лінії предметів діяльності.

Якщо предметом професійної діяльності є педагогічний процес у школі (соціальні процеси), то предмет діяльності того, хто навчається, –

інформація, знаки, знакові системи, все те невідоме студенту, що перетворюється у знання, навички, способи діяльності, на що спрямована активність суб'єкта у процесі учіння. Перехід «предметної діяльності» у «предмет професійної діяльності» означає зміну типу діяльності. Разом з тим, у педагогічній та психологічній літературі ситуація застосування знань для вирішення професійних завдань трактується як певний рівень засвоєння цих знань, а також оволодіння уміннями, навичками. Найважливіший психологічний факт, що задає специфічні вимоги до формування особистості професіонала, полягає у тому, що засвоєні у навчанні знання, набуті уміння, навички виступають у професійній діяльності вже не в якості того предмета, на який спрямована їхня активність, а в якості засобу вирішення принципово інших, ніж у навчанні, завдань і проблем [68].

О. Кошелева вважає, що навчання та виховання студентів закладів вищої освіти культурно-мистецького профілю – «це стратегія і тактика впливу на їх інтелект, збагачення емоційної складової, стимулювання розвитку творчих здібностей та креативності. Характерним є підвищення значущості знань про культуру і мистецтво у загальній освітній системі держави... Організація навчального процесу визначає його результативність і ефективність; беззаперечним є те, що підвищення ролі освіти культурно-мистецького профілю сприятиме культурному розмаїттю» [29, с.194].

Більш особистісного акценту набуває поняття «професійна підготовка вчителів музичного мистецтва». У сучасних науково-педагогічних дослідження готовність до музично-педагогічної діяльності визначається як «складне особистісне утворення, яке містить у собі... професійно-педагогічні погляди, музичну освіченість, виконавську культуру, захопленість музичним мистецтвом, самовладання, педагогічний оптимізм, здатність до подолання труднощів, самооцінку результатів праці, потребу у професійному самовихованні» [17].

Фахову підготовку вчителів музичного мистецтва розглядають дослідники: О. Алексейчук, А. Болгарський, А. Боршуляк, С. Горбатенко,

С. Деніжна, Ж. Карташова, А.Куча, Л.Масол, Н.Овчаренко, О.Олексюк, С.Осадча, Л. Ракітянська, О.Рудницька, Ю.Смаковський, Л. Снедкова, О.Штефан, О.Щолокова та ін.

Овчаренко Н., зазначає, що «сучасну концепцію мистецько-педагогічної освіти необхідно визначити як аксіологічно-культурологічну, що передбачає формування гармонійної і всебічно розвиненої особистості вчителя музичного мистецтва з високим рівнем загальної і мистецької культури, духовних потреб та сформованим ціннісним відношенням у сфері музичного мистецтва та музичної педагогіки» [43, с.264].

Розглядаючи освітній процес у закладах вищої освіти, дослідниця Л. Снедкова надає особливу увагу впровадженню європейської кредитно-трансферної системи навчання майбутнього вчителя музичного мистецтва. Науковець вважає, що пріоритетними є використання інноваційних технологій, підкреслюючи необхідність цілеспрямованого розвитку творчих здібностей студентів безпосередньо через вільне володіння грою на музичних інструментах [75, с. 326].

Мозгальова Н. вважає, що одним із провідних компонентів фахової підготовки майбутніх учителів мистецтва є формування комплексу інструментально-виконавських знань, умінь та навичок студента. Вона вказує на необхідність формування готовності до неперервної освіти вже на початковому етапі навчання через прищеплення та розвиток певних особистісних якостей та цінностей, оскільки розвинена мотивація та сформованість певних особистісних якостей є домінантою неперервної освіти [37].

Музично-педагогічна культура майбутнього вчителя музики, на думку Мішеченко В., «формується у процесі його навчання в педагогічному виші. Цей процес має свою логіку і розпочинається вивченням стану музичної підготовки студентів, виявленням схильності до педагогічної діяльності» [36, с. 107].

Сучасні дослідники вважають, що полем формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в освітньому процесі має стати світ мистецтва, залучення до цінностей переживання й творчості. При цьому усвідомлення студентами значення музично-педагогічної діяльності в художньому освоєнні світу дітьми матиме сенс лише через розвиток у них орієнтації на введення дітей у світ музичного мистецтва, «виразний опис» якого у педагогічній взаємодії відтворює світ оживаючих звуків та фарб (Г. Кондратенко, І. Щербак та ін.).

Обираючи педагогічну спеціальність, абітурієнт, почасти, не орієнтується на перспективу праці в школі, відповідно, його ціннісні орієнтири не відповідають напрямкам підготовки студента музично-педагогічної спеціальності. Це спричиняє появу внутрішніх протиріч мотиваційної сфери, труднощів у навчанні. Невисокий рівень мотивації майбутнього вчителя мистецтва, який не базується на інтересі до професії, виступає причиною недостатнього рівня професійної підготовки випускників закладів вищої освіти [63].

Метою професійної підготовки майбутнього вчителя музики має бути, на думку Ростовського О., «формування його музично-педагогічної культури як синтезу психолого-педагогічних і фахових знань, умінь, загального розвитку і професійних якостей, стилю поведінки і діяльності... що забезпечується навчальним процесом у вузі...» [64, с. 17].

Основною характеристикою освітнього процесу, який реалізується за допомогою системи нових і традиційних форм та методів навчання, є моделювання на мові знакових засобів предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності, вважає Синевиц І. При цьому, підкреслює науковець, здійснюється поступовий перехід від найбільш абстрактних моделей, які реалізуються, головним чином, у межах однієї навчальної дисципліни і забезпечують фундаментальні знання, до все більш конкретних міжпредметних моделей, які відтворюють реальні професійні ситуації та фрагменти педагогічного процесу, стосунки зайнятих у ньому людей. Тим

самим у підготовці спеціаліста реалізується схема: навчальна діяльність – квазіпрофесійна діяльність – професійна діяльність; з самого початку студенту задаються контури його професійної праці, підкреслює науковець [71, с. 8]. Тобто моделювання певних ситуацій, у яких майбутній фахівець на основі здобутих знань і досвіду може практикуватися в успішному виконанні навчально-виховних функцій учителя.

На думку Орлова В., «якщо гра моделює процес професійного становлення, то результати ділової гри проявляються у співвідношеннях власного «Я» з уявленнями про своє професійне майбутнє, де студент... мислить себе професіоналом у реальній або ігровій ситуації художньо-педагогічного спілкування» [45, 264].

Ситуація характеризується можливістю розгортання змісту освіти в його динаміці, дозволяє задати систему інтелектуальних і соціальних стосунків людей, залучених у цю ситуацію (викладачів і студентів як суб'єктів освітнього процесу), складає об'єктивну передумову збудження мислення у того, хто навчається. Підпорядковуючись нормам компетентних предметних дій і нормам поведінки людей у ході аналізу і вирішення ситуацій, студент формується як спеціаліст і член суспільства в єдиному потоці активності, спрямованої на засвоєння змісту освіти [69, с. 60].

У відповідності з трьома етапами руху діяльності (навчальна – квазіпрофесійна – професійна) можна вибудувати всі форми і методи навчання, які використовуються у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва [71].

Ділова гра, наприклад, моделює умови, які вимагають не тільки високого рівня мислення, але й відповідного рівня соціальної активності. Під час проходження педагогічної практики або при виконанні науково-дослідної роботи студентами рівень соціальної активності є, безперечно, провідним, і його результат визначається суспільством у вигляді винагороди за працю студента. На рівні соціальної активності тільки у спільній діяльності й діалогічній взаємодії можуть бути реалізовані цілі професійного,

особистісного у своїй основі розвитку кожного студента. Якщо на більш низьких рівнях активності можна з успіхом використовувати індивідуальні або групові форми організації навчання, то найбільш адекватними для особистісного розвитку є колективні форми.

У всіх цих формах навчання на тому або іншому ступені конкретності представлений реальний предметний і соціальний зміст майбутньої професійної праці, для оволодіння яким і організовується навчання. У цих умовах відчутно знімаються труднощі мотиваційного забезпечення навчальної роботи. Вона набуває для студента особистісного сенсу, оскільки в освітньому процесі проглядаються контури майбутньої професії, створюються реальні можливості для переходу від пізнавальної мотивації до професійної і навпаки.

Супроводжуючи лекційний курс, індивідуальні заняття, практична діяльність має своєю метою не просто закріплення теоретичних знань як таких, але і трансформацію їх у навички й уміння шляхом застосування при вирішенні реальних завдань професійної діяльності, яка організовується в лабораторних і природних умовах. Під лабораторними умовами в даному випадку мається на увазі моделювання реальних ситуацій діяльності за допомогою спеціальних методичних прийомів у ході аудиторної роботи; під природними умовами – процес підготовки і проведення, наприклад, виховного заходу, лекції-концерту або уроку.

Питання про прототип професійної діяльності, який може бути покладений в основу навчальної моделі, є принциповим. Мова має йти не просто про якийсь відрізок діяльності або про конкретне робоче місце, а про певний комплекс спеціалізацій даної професії, об'єднаних єдиним завданням. Така модель повинна дозволяти відтворювати професійну діяльність в її характерних рисах і відношеннях, які розкривають основні її закономірності, що обумовлюють спосіб діяльності. Це означає, що робота за навчальною моделлю професійної діяльності має забезпечувати не

тільки засвоєння основних дій та операцій, необхідних вчителю, але й усвідомлення всієї системи взаємодії з іншими учасниками процесу.

Більше того, колективний характер професійної діяльності при розробці навчальної моделі повинен розглядатися як основне методологічне положення, яке відноситься до будь-якого виду професійної діяльності, у тому числі і до діяльності майбутнього вчителя.

При моделюванні професійної діяльності в цілях навчання необхідно, крім того, мати на увазі два принципово важливих моменти. По-перше, моделюватися має не суб'єктивний внутрішньо особистісний процес, який замкнений у створенні індивіда, а й об'єктивно видима колективна творчість людей, індивідуальний талант яких виявляється в міжособистісно вироблених формах. По-друге, для роботи за такою моделлю необхідний колектив, а він є далеко не у кожній навчальній групі, особливо на перших етапах навчання.

Ростовський О. вважає, що принципово важливо, щоб процес професійного становлення студентів музичних факультетів, по можливості моделював педагогічну діяльність учителя музики, озброював їх первинним досвідом практичних відносин у царині обраної професії [64].

Освітня діяльність сприяє формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, у ході якої майбутні педагого-музиканти опановують музично-теоретичні дисципліни (історія музичного мистецтва, гармонія, сольфеджіо, аналіз музичних творів та ін.); вокально-хорові дисципліни (постановка голосу, хоровий клас, хорове диригування та ін.); музично-інструментальні дисципліни (музичний інструмент, гра на музичних інструментах, додатковий музичний інструмент, оркестровий клас та ін.). Вивчення фахових методик, таких як методика музичного виховання, методики викладання вокалу, хорового диригування, методика роботи з шкільними творчими колективами, методика роботи у спеціалізованих навчальних закладах, забезпечують готовність студентів до навчально-виховної роботи в різних типах загальноосвітніх навчальних закладів. У ході

практичної підготовки майбутні вчителі музичного мистецтва опановують практичні навички та прийоми, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

Специфіка підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризує її зміст, що передбачає в освітньому процесі засвоєння таких знань та умінь:

а) ґрунтовні знання з музичної педагогіки (важливих проблем методології, теорії та методики музичного виховання, шкільної програми); історії та теорії музики (стильових та жанрових особливостей творчості різних композиторів); народознавства і музичного фольклору; гармонії; знання з питань хорознавства; вокально-хорової педагогіки; основ наукових досліджень;

б) професійне виконання, вміння та навички (досконала техніка диригування, сольного співу, хорового співу, гри на музичному інструменті; вільне читання нот партитур; уміння виконавської майстерності (художня інтерпретація музичних творів, імпровізація, аранжування, транспонування, гармонізація, культура гри в ансамблі, оркестрі, співу в хорі та ансамблі); ескізне засвоєння музичного матеріалу; уміння настроїти власний інструмент; уміння виступати в якості акомпаніатора;

в) художньо-творчі вміння та навички (створення художнього виконавської інтерпретації; володіння навичками самостійної роботи над музичним твором; акомпанування та підбір по слуху; цілеспрямований аналіз музичного твору; володіння виконавчими стилями; навички орієнтації у загальній музичній звучності; навички визначення на слух; спів під власний акомпанемент; інструментальне виконання музичного твору з елементами диригування; спрощення складної фактури або супроводу музичного твору; керівництво виконанням музичних творів учасниками музичних колективів; володіти навичками сценічно-виконавчого втілення музичного твору).

Якісна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в закладі вищої освіти може бути вирішена шляхом удосконалення освітнього

процесу, який здійснюється через упровадження нових форм і методів, оптимізації змісту навчання. Вирішенню цієї проблеми є підпорядкування всієї діяльності викладачів і студентів досягненню загальної мети – формуванню педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Звертаючи увагу на вищевикладене, освітній процес слід розглядати як результат оволодіння цілісною системою професійно-педагогічних та спеціальних знань, умінь, елементів педагогічної виконавської техніки, що сприяє формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, забезпечує високий рівень майбутньої професійної діяльності.

1.3. Педагогічні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки

Заклади загальної середньої освіти тривалий час відчують нестачу високопрофесійних учителів музичного мистецтва, здатних до музично-естетичного розвитку школярів відповідно до важливих нормативно-правових документів, таких як: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Закон «Про вищу освіту» (2014), Концепція «Нова українська школа» (2016), Закон України «Про освіту» (2017), та ін. Організація системи шкільної освіти за концепцією «Нова українська школа», перехід від репродуктивної до компетентної парадигми, зміна акцентів у вихованні школярів, інтеграція інноваційних форм і методик ставлять нові вимоги до підготовки учителів музичного мистецтва, актуалізують її модернізацію на музично-педагогічних факультетах [55, с. 184].

В українській педагогіці зроблено багато спроб знайти найоптимальніший шлях реалізації нових освітніх завдань, які допомагають формувати педагогічну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Дослідженнями В.Буряка, Є.Гармаш, В.Гриньової, Т. Пухальського, О.Рудницької, Т. Сидоренко та ін. встановлено, що існують певні умови, при яких найбільш повно проявляється, розвивається та формується педагогічна культура майбутнього вчителя у процесі фахової підготовки.

Дослідження педагогічних умов ефективного формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дає змогу вирішити низку проблем у їх професійній підготовці на музично-педагогічних факультетах, тому з'ясуємо пов'язану з цією проблемою термінологію.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова» визначається, як: 1) угода, договір, усна чи письмова домовленість; 2) вимога, виконання якої забезпечує можливість здійснення договору; 3) правила, встановлені в якійсь галузі діяльності для забезпечення нормальної роботи [10, с. 1506].

У Філософському енциклопедичному словнику поняття «умова» трактується як те, від чого залежить щось інше (зумовлене), що уможливорює наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини, що з необхідністю, неминучістю породжує що-небудь (дія, результат дії), і від підстави, що є логічною умовою наслідку [40]. Отже, з філософської точки зору, умова – це фактори, завдяки яким річ або процес виникає й існує.

Розгляду цього поняття надається увага в науковому доробку А. Алексюка, О. Комар, Л. Лимаренко, Л. Ніколенко, П. Підкасистого, Г. Сотської, Т. Стратан-Артишокової та ін.).

Дослідники А. Алексюк, П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети. При цьому їх поділяють на:

- зовнішні: позитивні відносини до викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо;
- внутрішні: індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо).

А. Литвин розглядає педагогічні умови, як «комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу і особистісні параметри всіх його учасників». Педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу, сприяють всебічному гармонійному розвитку для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій» [32, с.76]. У цьому визначенні відображено їх функціональне призначення і науково-педагогічна сутність.

Ніколенко Л. розглядає педагогічні умови як взаємопов'язані елементи цілісної системи, що сприяють ефективності педагогічного процесу, досягненню його результативності, мети, розв'язанню поставлених завдань, охоплюють середовище, діяльність суб'єктів, зміст, форми, методи, засоби, прийоми, технології навчання, від яких залежить ефективність, цілісність і гармонійність функціонування педагогічної системи, проектування індивідуального розвитку кожного фахівця, формування його професійної культури [42, с. 112].

Дослідники методики мистецького виховання теж надають значної уваги розгляду педагогічних умов його ефективності. Педагогічні умови за визначенням Г. Падалки, – це «цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького навчання...» [50, с. 160].

Як бачимо, вивчення поняття «педагогічні умови» дещо ускладнене відсутністю однозначного трактування в науковій літературі, що свідчить про його багатогранність і значний інтерес науковців. Вважаємо, що розглянуті нами визначення близькі за змістом і виражають сутність цього педагогічного поняття. Від реалізації педагогічних умов залежить успішність функціонування та розвитку певної педагогічної системи.

Узагальнюючи наукові позиції та адаптуючи їх до теми нашого дослідження, під педагогічними умовами формування педагогічної культури

майбутнього вчителя музичного мистецтва ми розуміємо комплекс цілеспрямованих, внутрішніх чи зовнішніх обставин освітнього процесу, особливостей його організації, створення сприятливого освітнього середовища, спрямованого на особистість майбутнього вчителя, що зумовлює та сприяє його якісній та внутрішній зміні.

Дослідниця Ніколенко Л. [42] умовами, що ефективно впливають на формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва вважає:

- створення освітнього культуротворчого середовища;
- активізація і залучення майбутніх викладачів музичного мистецтва до творчого самовираження у різних видах музично-виконавської діяльності;
- актуалізація і використання традиційних та інтерактивних форм і методів навчання у процесі формування професійної культури майбутнього викладача музичного мистецтва.

Виокремлює комплекс педагогічних умов Пухальський Т., до яких відносить:

- інтенсифікацію освітнього процесу за рахунок інтеграції змісту підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у циклі диригентсько-хорових дисциплін та посилення їх міждисциплінарних зв'язків з іншими циклами професійної підготовки;
- створення освітнього середовища, оптимального для творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;
- сприяння особистісній орієнтованості професійного розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва через організацію ефективної самостійної роботи студента;
- збагачення професійного досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва у роботі зі шкільними хоровими колективами [55].

Ми вважаємо, що високий рівень сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва буде успішним за реалізації наступних педагогічних умов:

- формування здатності до глибокого розуміння музичних концепцій, аналізу музичних творів, розвиток критичного мислення;
- сприяння формуванню у студентів глибокого інтересу до музично-виконавської діяльності, до мистецтва, любові до дітей, прагнення до впровадження художніх цінностей в середовище підростаючого покоління;
- створення сприятливого середовища з метою забезпечення партнерських стосунків у взаємодії викладач – студент;
- впровадження інформаційно-цифрових технологій.

Розглянемо докладніше кожен з цих умов.

Перша педагогічна умова передбачає формування здатності до глибокого розуміння музичних концепцій, аналізу музичних творів, критичного мислення.

В Енциклопедії сучасної України концепція подана як «система поглядів, понять про ті чи інші явища або процеси, спосіб їхнього розуміння, тлумачення» [28].

Музична концепція – це певна ідея, підхід або теоретичний фреймворк (англ. framework – каркас) – програмне середовище, яке спрощує та прискорює створення програмного забезпечення), виражає аспекти його музичного твору, структури, виразності, мети чи інші характеристики. Це поняття може застосовуватися до окремого музичного твору, композиторського стилю, музичної епохи або навіть взагалі до філософії музики [79, с. 361].

Так, Кравченко І. відзначає, що «жанр у музиці багатофункціональний. Це й засіб художнього узагальнення, і засіб образної та «сюжетної» конкретизації, що допомагає сприйняттю найскладніших музичних концепцій» [30, с. 16].

Музична концепція включає в себе наступні аспекти:

- виразність (емоції, настрої або ідея, які композитор намагається передати через музику та можуть бути пов'язані з естетичними, філософськими або культурними аспектами);

- структуру (загальна структура твору, наприклад, форма (соната, рондо, варіації тощо) або розташування основних тем;

- тематику (тематична ідея, яка проходить через різні частини твору і надає їм єдності);

- інновація (відображення новаторських або експериментальних підходів до музичного вираження, створення нових звукових текстур, гармонії, ритмів);

- контекст і жанр (концепція може створити контекст твору – його призначення (концерт, опера, симфонія), призначення (релігійне, наукове, розважальне) та взаємодію з іншими музичними творами того ж або різних періодів);

- специфічні аспекти (концепція може стосуватися технічних аспектів (наприклад, використання конкретних гармоній, ритмів або інструментів), стилів (бароко, романтизм, сучасна музика) або культурних впливів).

Запропонована умова сприятиме формуванню когнітивного компоненту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, здатності до глибокого розуміння музичних концепцій, аналізу музичних творів, критичного мислення.

Наступна педагогічна умова сприятиме розвитку у майбутніх вчителів внутрішньої мотивації до здійснення музично-педагогічної діяльності.

Згідно з «Філософським енциклопедичним словником», «мотиви – це спонуки людської діяльності, зумовлені об'єктивними потребами. Мотиви виконують спонукальну, спрямовуючу, контролюючу, коригуючу та смислоутворюючу функції, безпосередньо передують конкретній поведінці людини й органічно пов'язані з нею» [40, с. 559]. Чим більше в людини різноманітних мотивів, тим більш розвиненою є її мотиваційна сфера, зазначає Ростовська І. Тобто усвідомлюючи мотиви, які спонукають

особистість до певної активності, можна цілеспрямовано здійснювати позитивний вплив на її діяльність, підсилюючи дію одних і послаблюючи дію інших (небажаних) мотивів» [63, с. 74].

Добровольська Р. відзначає, що мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх учителів музичного мистецтва відображає сформованість потреби в творчій діяльності, спрямованість на створення умов для саморозвитку. До складових змісту мотиваційно-ціннісного компонента дослідниця відносить: усвідомлення студентами важливості реалізації завдань естетичного виховання в загальноосвітній школі, потребу в творчій діяльності, спрямованість на створення умов для самореалізації у мистецькій діяльності, усвідомлення значущості музичного мистецтва у системі освіти, готовність до застосування сучасних методик та технологій музично-естетичного навчання та виховання [17, с. 65].

Реалізація цієї педагогічної умови сприяє розвитку мотиваційної складової педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва (глибокого інтересу до мистецтва, любові до дітей, прагнення до впровадження художніх цінностей в середовище підростаючого покоління), створюючи навчальне середовище, де студенти відчують внутрішню потребу досягти успіху, розвивати власний творчий потенціал та вдосконалювати свої професійні навички.

Створення сприятливого освітнього середовища з метою забезпечення партнерських стосунків у взаємодії викладач – студент – третя умова.

На думку Равчиної Т. поняття «освітнє середовище» не має чіткого визначення в сучасних наукових дослідженнях. Науковець зазначає, що освітнє середовище у навчальному закладі, зокрема вищому, визначається сферою міжособистісної взаємодії й соціальних зв'язків, системою засобів комунікації й інформації, що відіграють освітню роль, системою організованих педагогічних впливів і процесів [57].

Подоляк Л. та Юрченко В. утверджують пріоритет особистості студента у процесі професійної підготовки фахівця з вищою освітою. Організаційно-

управлінським центром педагогічної взаємодії в спілкуванні є особистісно-суб'єктна позиція викладача, тобто викладач вступає в міжособистісні стосунки зі студентом: виникають суб'єкт – суб'єктні взаємини. Науковці дають характеристику трьом таким позиціям викладача:

- розуміння студента (кожна людина хоче, щоб її розуміли в будь-якому своєму стані, розуміння дозволяє в адекватних поняттях визначити емоційний стан співрозмовника, конкретизувати можливі дії щодо нього, встановити емоційний контакт на основі емпатії («Ви стурбовані?», «Вас щось бентежить?», «Ви схвильовані?» тощо);

- визнання викладачем студента як особистості (позиція викладача виявляється в його вірі в розум студента, в його позитивні прагнення до розкриття своїх потенційних можливостей і саморозвитку);

- безумовне прийняття студента як особистості (позитивна оцінка особистості студента за будь-яких обставин, права на будь-яку гама власних почуттів без ризику втратити повагу викладача.

Одним із важливих значень педагогічного спілкування Подоляк Л. та Юрченко В. вважають приклад викладача, який «пропонує культурну норму взаємин і тим самим формує в майбутнього фахівця комунікативну компетенцію» [51].

Микитюк Т. встановлено, що взаємини викладачів і студентів закладу вищої освіти характеризуються інтересом до партнера й потребою в стосунках із ним; задоволеністю стосунками, які склалися; взаємно оцінним ставленням партнерів; відчуттям психологічної захищеності, комфортності чи напруженості, тривожності [34].

Отже, спілкування – це комунікація, тобто обмін думками, настроями, переживаннями, бажаннями. Комунікативну сторону можна назвати однією з важливих, саме вона відповідає за достовірну передачу даних [26].

Комунікативна діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва втілюється в його праці, має складну психолого-естетичну природу й пов'язана з естетичним феноменом музичного твору. Вивчення дисциплін

мистецького циклу потребує специфічної форми інтеракції викладач – студент, що ґрунтується на принципах відкритості, щирості, свободи та рівноправного партнерства. Тут абсолютно неприйнятний вольовий стиль управління, авторитарне нав'язування педагогом своїх естетичних смаків, знеособлення думки студента, оскільки осмислення музичного образу ґрунтується на тонкому індивідуальному сприйнятті.

Реалізація розглянутої педагогічної умови сприятиме формуванню комунікативного компоненту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Формулюючи наступну педагогічну умову, яка спрямована на впровадження інформаційно-цифрових технологій, ми спирались на дослідження М. Вишневецької, В. Городецького, Л. Кондратової, В. Луценко та ін., які зазначають, що інноваційні форми навчання знаходяться на новому рівні, саме цифрові технології, цифрові платформи, соціальні мережі, сприяють ефективнішому навчанню вчителів музичного мистецтва та формуванню фахових компетенцій.

Луценко В. підкреслює, що «актуальною є проблема руху назустріч один одному двох векторів освітніх технологій у музиці: спочатку навчити музикантів усім тонкощам комп'ютерного програмування сучасного звукового «полотна» й надалі фахівцям у сфері інформаційно-комп'ютерних технологій та звукового дизайну дати ключ до грамотного розуміння законів музичної творчості» [33].

Особливий інтерес в аспекті нашого дослідження становлять праці М. Вишневецької, Н. Гнедко, Л. Кондратової, В. Кудлая, В. Луценка, О. Падалки, Т. Собченко, Ю. Станкевич, Ю. Трач, та ін., які засвідчують зміни в розвитку сучасного культурного середовища, його стрімку «цифровізацію», що «надає можливості споживання «культурного контенту» значно більшої кількості користувачів, ніж традиційна «аналогова» культура» [11 с. 22].

Вчитель, який уміє застосовувати цифрові технології (теоретичні знання щодо базових складових комп'ютера, музично-програмного забезпечення, звукорежисури, акустики музичних інструментів), спроможний знайти інформацію щодо музики різних напрямків, жанрів, видатних виконавців, композиторів, розуміти проблеми співрозмовника (web-спілкування), здатний суттєво збагатити своє спілкування з учнями на уроках мистецтва [12].

Уміння поєднувати у навчальному процесі традиційні та інформаційно-цифрові технології визначають високий рівень сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, його спроможність відчувати себе комфортно в дигітальному просторі сьогодення (квантизація, нотний редактор, програвач мультимедіа, Instsnt Music, Kristant Audio Engine, LADSPA, Microsoft Songsmith, Shazam, Virtual Studio Technology, NetArt, комп'ютерна музика, віртуальні інсталяції та ін.).

Запропонована умова сприятиме формуванню дигітального компоненту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Впедагогічні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва представляють систему й ефективно діють за умови їх взаємозв'язку.

Висновки до розділу 1

Здійснений науково-теоретичний аналіз літератури з окресленої проблеми дослідження дозволив дійти таких висновків:

1. Педагогічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва виступає складником педагогічної культури як суспільного явища.

2. Педагогічну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядаємо як системну характеристику його особистості та діяльності, що представляє зміст, обсяг, якість та системність педагогічних, музичних та

мистецьких знань, умінь і представляє інтегративну єдність когнітивного, мотиваційного, комунікативного та дигітального компонентів.

3. На основі сучасних вимог до вчителя, які сформульовані у державних документах України, вивчення наукової літератури з дослідженої проблеми, аналізу діяльності вчителів-практиків нами було обґрунтовано структуру та зміст педагогічної культури вчителя.

4. Доведено, що освітній процес виступає у якості засобу формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

5. Визначені нами педагогічні умови (формування здатності до глибокого розуміння музичних концепцій, аналізу музичних творів, розвиток критичного мислення; сприяння формуванню у студентів глибокого інтересу до музично-виконавської діяльності, до мистецтва, любові до дітей, прагнення до впровадження художніх цінностей в середовище підростаючого покоління; творення сприятливого середовища з метою забезпечення партнерських стосунків у взаємодії викладач – студент; впровадження інформаційно-цифрових технологій) забезпечують ефективність формування педагогічної культури майбутнього вчителя, є системою і діють у комплексі.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-АПРОБАЦІЙНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Діагностика сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Дослідно-апробаційна робота щодо формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки, яка є одночасно метою і результатом процесу вивчення музично-теоретичних, методичних та інструментальних дисциплін, що затверджені навчальними планами підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво, здійснювалася на базі музично-хореографічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету. У дослідженні приймали участь 28 студентів музично-хореографічного відділення факультету мистецтв денної та заочної форми навчання (МХК-19 – 8 осіб, ЗММ-ск-21 – 6 осіб та МХК-20 – 14 осіб), які були поділені на дві групи – дослідну (група МХК-20 – 14 осіб) та контрольну (МХК-19 – 8 осіб, ЗММ-ск-21 – 6 осіб). Практичне дослідження проводилося у три етапи: 1-й етап – діагностичний; 2-й етап – основний; 3-й етап – підсумковий.

Як зазначалось у першому розділі, педагогічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва є складною характеристикою особистості, що відображає його педагогічну позицію, рівень знань, умінь і навичок, професійно-значущі якості, необхідні для ефективного вирішення педагогічних завдань. На підставі аналізу наукової літератури було визначено компоненти педагогічної культури – когнітивний, мотиваційний, комунікативний та дигітальний. Відповідно до них було розроблено критерії і показники сформованості цієї якості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. При цьому ми керувались думкою вчених про те, що:

критерій є підставою для оцінки, визначення або класифікації будь-чого [14]; критерій є мірилом для визначення оцінки предмета або явища [85]; критерій є принципом оцінки ефективності, а показник – моделлю кількісної характеристики явища [85].

На думку В. Ягупова, «критерії визначають зміст і перебіг навчально-пізнавальної діяльності студентів і безпосередньо встановлюють її результативність». На переконання вченого, вибір критеріїв підпорядкований встановленим вимогам, зокрема: систематичність, індивідуальність, об'єктивність, достатня кількість даних про оцінки, тематична спрямованість, оптимальність, умотивованість оцінок, єдність вимог з боку контролюючих, гуманність, всебічність та дієвість [87, с. 411-412].

У таблиці 2.1. нами подано компоненти, критерії та показники сформованості педагогічної майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Таблиця 2.1.

Компоненти, критерії та показники сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Компоненти	Критерії	Показники
Когнітивний	Сформованість професійних знань та вмінь	Знання: музичної теорії та історії, психолого-педагогічних підходів, що сприяють ефективному навчанню та організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти; різних методик навчання музичного мистецтва; музичного аналізу; педагогічної рефлексії.
Мотиваційний	Сформованість гуманістичної педагогічної позиції, інтересу до педагогічної професії, установки на дитину	Гуманістична позиція щодо учня у центрі освітнього процесу, визнання його унікальності та мистецького потенціалу; розвиток внутрішніх цінностей, інтересів, прагнень та переконань, відчуття задоволення від навчання й передачі музичних знань; ентузіазм; прагнення до подолання труднощів.

Продовження таблиці 2.1.

Комунікативний	Сформованість комунікативної компетенції	Володіння культурою мовлення; уміння: здійснювати комунікацію з учнями, батьками та колегами, створити позитивне педагогічне середовище для досягнення педагогічних цілей, колегіально співпрацювати, використовувати інноваційні засоби комунікації; бути відкритим до фідбеку (зворотного зв'язку).
Дигітальний	Сформованість цифрової компетенції	Знання інформаційних, у тому числі музично-комп'ютерних технологій; використання цифрових інструментів та програм, музичних проєктів, композицій, відеороликів, віртуальних інструментів, ігор, платформ для спільної творчості; вміння використовувати відео-уроки, онлайн-курси, інтерактивні платформи для навчання.

Представлені компоненти, критерії та показники відображають сутнісні характеристики педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва й можуть стати підставою для визначення високого, середнього та низького рівнів її сформованості, які представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва за компонентами, критеріями та показниками

1	2	3	4	5
№ п/п	Компоненти педагогічної культури	Критерії сформованості педагогічної культури	Рівні сформованості педагогічної культури.	Показники сформованості педагогічної культури
1	Когнітивний	Сформовані професійні знання та вміння	Високий рівень	Глибокі знання у сфері теорії, історії музики та музичного мистецтва, здатність пояснювати складні концепції з музичної теорії зрозуміло для учнів; застосування сучасних освітніх

				<p>методик; вміння створювати стимулююче середовище для розвитку музичних навичок учнів; вміння адаптувати методи навчання до потреб і здібностей кожного учня, комбінувати традиційні та інноваційні методи для досягнення найкращих результатів; здатність проводити детальний аналіз музичних творів та передавати цю інформацію в доступній формі, створювати цікаві та захоплюючі уроки, сприяючи розвитку творчих здібностей учнів.</p>
			Середній рівень	Усі вищеназвані показники проявляються, але обмежено.
			Низький рівень	Усі названі показники проявляються ситуативно.
2	Мотиваційний	Сформованість гуманістичної педагогічної позиції, інтересу до педагогічної професії, установки на дитину	Високий рівень	<p>Відчуття місії вчителя музичного мистецтва; прагнення до постійного вдосконалення та задоволення від викладання та спільної творчості з учнями; любов до дитини; визнання унікальності та мистецького потенціалу кожного учня, свідоме врахування його внутрішніх цінностей, інтересів та особистих переконань; відчуття задоволення від навчання та передачі музичних знань; створення сприятливого педагогічного середовища у процесі навчання музичному мистецтву; прояв ентузіазму та позитивного ставлення до викладання музичного мистецтва; здатність долати труднощі та знаходити творчі рішення в освітньому процесі; постійне оновлення та розширення власного музичного та педагогічного досвіду.</p>
			Середній рівень	Усі вищеназвані показники проявляються, але обмежено.
			Низький рівень	Усі названі показники проявляються ситуативно.

			Середній рівень	Усі вищеназвані показники проявляються, але обмежено.
			Низький рівень	Усі названі показники проявляються ситуативно.

Як бачимо з таблиці, на високому рівні повинні бути сформовані всі виокремлені нами показники, які віднесені до компонентів та їх критеріїв.

Середній рівень сформованості педагогічної культури характеризується розвитком зазначених компонентів неповною мірою, недостатньо виразно. Низький рівень педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризується слабким розвитком відповідних компонентів.

Нами було використано метод анкетування та метод аналізу педагогічних ситуацій, які в свою чергу виконувались за допомогою методу дослідження Інтернет-аудиторії (Інтернет-опитування через e-mail, у віртуальному просторі).

Для проведення анкетування була розроблена анкета, зміст якої подано у додатку А. До неї увійшли запитання, які дали можливість виявити знання респондентів щодо змісту педагогічної культури, умов її формування та ролі музично-педагогічних дисциплін. Відповіді на перше запитання «Що, на Вашу думку, представляє собою педагогічна культура?» подані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Розуміння студентами змісту педагогічної культури вчителя

Відповіді студентів	ЕГ (14 осіб, у %)	КГ (14 осіб, у %)
Морально-етичні якості та вчинки вчителя	64,26	57,12
Відмінне знання свого предмета та вміння навчати школярів	14,28	21,42
Володіння професійною компетенцією	57,12	57,12
Не визначились	14,28	7,14

Примітка: ЕГ – експериментальна група; КГ – контрольна група.

Аналіз відповідей на запитання анкети показав, що більшість опитаних (64,3 % ЕГ та 57,12 % КГ) під педагогічною культурою майбутнього вчителя музичного мистецтва розуміють морально-етичні якості та вчинки вчителя; 14,28 % студентів ЕГ та 21,42 % КГ додають ще відмінне знання свого предмета та вміння навчати школярів; 57,12 % ЕГ та 57,12 % КГ відмітили володіння професійною компетентністю; 14,28 % ЕГ та 7,14 % КГ залишили це питання без відповіді.

Питання анкети «Які, на Вашу думку, найважливіші показники педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва?» передбачало розуміння студентами ознак педагогічної культури вчителя музичного мистецтва (таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Показники педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Відповіді студентів	ЕГ (14 осіб, у %)	КГ (14 осіб, у %)
Комунікативність і педагогічний такт	57,12	50,0
Психолого-педагогічні знання	35,7	50,0
Інтелігентність і мистецька освіченість	14,28	21,42

Аналіз відповідей показав, що найчастіше (57,12 % ЕГ та 50,0 % КГ) згадувалась комунікативність і педагогічний такт; психолого-педагогічні знання – 35,7% / 50,0 %. На жаль, інтелігентність і мистецьку освіченість відзначили зовсім невеликий відсоток опитаних (14,28 % / 21,42 %). Очевидно, що у студентів не має чіткого уявлення, що таке педагогічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Наступне питання вимагало, щоб студенти експериментальної групи розподілили в ієрархічній послідовності власні уявлення про вимоги до професії вчителя музичного мистецтва (таблиця 2.5.).

Таблиця 2.5.

**Ієрархічна послідовність власних уявлень студентів
експериментальної групи про вимоги до професії вчителя музичного
мистецтва**

Питання: Розподіліть в ієрархічній послідовності власні уявлення про вимоги до професії вчителя музичного мистецтва	
Рангове місце	Відповіді
1	фахові знання, вміння та навички
2	морально-вольовим якостям
3	професійно-ділові якості
4	високий рівень розвитку пізнавальних процесів
5	здібності
6	ціннісні відношення до професійної діяльності
7	громадянської позиції
8	дисциплінованість
9	міцне здоров'я

Аналіз ранжування в експериментальній групі показав, що перше рангове місце отримали фахові знання, вміння та навички. Це свідчить про те, що студенти розуміють важливість якісного навчання та його роль у майбутній професії. Друге рангове місце студенти віддали морально-вольовим якостям, адже вони необхідні для досягнення успіху в навчанні та майбутній діяльності. Високу позицію зайняли професійно-ділові якості, що необхідні майбутньому спеціалісту (3 рангове місце). На четверту позицію, серед якостей необхідних майбутньому вчителю для професійної діяльності, студенти вивели високий рівень розвитку пізнавальних процесів, на п'яту – здібності, на шосту – ціннісні відношення до професійної діяльності, на сьому – активну громадянську позицію. Як засвідчило ранжування, студенти не вважають здібності провідними для майбутньої діяльності. І це зрозуміло, більш вагомими є набуті фахові знання та уміння. Сучасна молодь, навіть при виборі професії, що вимагає отримання університетської освіти, не бажає орієнтуватися на наявність професійних здібностей, а вважає за необхідне набувати фахових знань та умінь. Що стосується активної громадянської

позиції, важливо, що респонденти усвідомлюють що ця риса, характеризує вчителя як громадянина, а не саму музично-педагогічну діяльність. Хоча, що саме від цієї громадянської позиції може залежати успіх справи, якій присвятив себе викладач. На восьмій і дев'ятій ранговій позиціях розташувались дисциплінованість і міцне здоров'я.

Відповідь на це питання засвідчила, що у студентів сформовані досить правильні уявлення про вимоги, які пред'являє професія вчителя музичного мистецтва до якостей особистості.

Власні комунікаційні вміння («Чи володієте Ви комунікаційними вміннями») студенти оцінили так (таблиця 2.6.):

Таблиця 2.6.

Володіння студентами комунікаційними вміннями

Відповіді студентів	ЕГ (14 осіб, у %)	КГ (14 осіб, у %)
Важливість спілкування	42,84	57,12
Завчасне прогнозування процесу спілкування	35,7	42,84
Аналіз результату комунікації	35,7	50,0
Прагнення до рівноправності	50,0	50,0
Управління спілкуванням	42,84	50,0

Оцінюючи власні комунікаційні уміння, 42,84 % / 57,12 % студентів відзначили усвідомленість власного спілкування, завчасно прогнозують процес спілкування тільки 35,7 %, / 42,84 %, аналізують результати комунікації тільки 35,7 % / 50,0 % студентів, прагнуть керувати процесом комунікації – 42,84 % / 50,0 %, 50, 0 % / 50,0 % р – прагнуть до рівноправності. Як видно з результатів анкетування, студенти усвідомлюють важливість комунікативних умінь для майбутньої професійної діяльності, проте лише невеликий відсоток студентів надає значення аналізу результатів комунікації.

Відповіді на питання про життєво-важливі цінності для майбутніх учителів музичного мистецтва показали наступне (таблиця 2.7.).

Таблиця 2.7.

Вибір студентами життєво-важливих цінностей

Відповіді студентів	ЕГ (14 осіб, у %)	КГ (14 осіб., у %)
Матеріальні цінності	71,4	64,3
Власне благополуччя	85,7	92,8
Цінність професії	64,3	64,3
Цінність іншої людини	42,8	50,0
Цінність пізнання	57,12	71,4

На жаль, найбільше студентів віддали перевагу матеріальним цінностям (71,4 % / 64,3 %) та власному благополуччю (85,7 % / 92,8 %), далі розташувались – цінність професії (64,3 % / 64,3 %), цінність іншої людини – (42,8 % / 50,0 %), цінність пізнання – (57,12 % / 71,4 %). Отже, ми бачимо, що великий відсоток респондентів орієнтовані на матеріальні цінності та власне благополуччя. На наш погляд, це пояснюється переоцінкою цінностей, що відбувається у сучасному суспільстві.

Сформованість педагогічної техніки студенти оцінюють наступним чином (таблиця 2.8.):

Таблиця 2.8.

Самооцінка респондентами педагогічної техніки

Відповіді студентів	ЕГ (14 осіб, у %)	КГ (14 осіб., у %)
Володію достатньо	71,4	78,54
Володію неповною мірою	42,84	57,12
Не визначились	28,6	35,7

Як бачимо, 71,4% / 78,54 студенти вважають, що володіють нею достатньо; 42,84 % / 57,12 % – володіють не повною мірою; 28,6 % / 35,7 % – не визначились.

Одне завдання вимагало самооцінки респондентами за 4-бальною шкалою рівня педагогічної культури: низький рівень відповідає 2-1 балам, середній рівень – 3 балам, високий рівень – 4 балам (таблиця 2.9.)

Таблиця 2.9.

Самооцінка респондентами рівня педагогічної культури

Рівні педагогічної культури	Бали	ЕГ (14 осіб, у %)	КГ (14 осіб, у %)
Високий	4	14,28	42,84
Середній	3	21,42	28,6
Низький	2-1	64,26	28,6

Отримані відповіді показали, що високо оцінюють себе лише 14,28% / 42,84 % студентів, середній рівень, на переконання студентів, властивий 21,42% / 28,6 %, низький – 64,26 % / 28,6 %. Такі відмінності пояснюються тим, що студенти контрольної групи перебувають на етапі завершення навчання в університеті. Студенти експериментальної групи будуть включені до дослідно-апробаційну роботу.

Останнім завданням діагностувальної роботи стало визначення в майбутніх учителів музичного мистецтва рівня емпатії. Ця якість є надзвичайно важливою, адже емоційний відгук на все, що відбувається з учнями, дасть можливість зрозуміти і допомогти їм. З цією метою використовувалась методика В. Бойка «Діагностика рівня емпатійних здібностей» [6]. До опитувальника входило 36 тверджень (додаток Б), з якими потрібно було ознайомитись і співвіднести з власною реакцією на подібні ситуації. Якщо така реакція є постійною, потрібно написати «так» і поставити (+), якщо відповідь інша – «ні» і поставити (-).

Індекс емпатійності ми визначали методом підрахунку кількостей відповідей, що співпадали з ключем, поділеної на загальне число запитань. Чим вищий цей індекс, тим ближче це число до одиниці, і тим краще для студента – майбутнього вчителя. За результатами виконання даного завдання більшості студентів (71,4 % / 71,4 %) притаманна здатність до емпатії,

розуміння потреб та інтересів школярів.

Підсумовуючи результати діагностування рівня сформованості педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва можемо констатувати:

- рівень педагогічної культури студентів переважно середній, що не відповідає викликам сьогодення і є недостатнім для вирішення освітніх та музично-педагогічних завдань;

- для більшості респондентів педагогічна культура не є першочерговою якістю, яку необхідно розвивати;

- вивчення ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва засвідчило переважання мотиву матеріального забезпечення, що доводить недостатність сформованості інтересу до обраної професії і вимагає подальшої роботи в цьому напрямку;

- самооцінювання студентами власних професійних якостей та педагогічних умінь свідчить про важливість цілеспрямованої роботи у закладі вищої освіти над їх удосконаленням, починаючи з перших курсів.

Отже, формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає цілеспрямованої роботи з поетапної реалізації педагогічних умов, удосконалення форм і методів навчання, що буде розглянуто в наступному підрозділі.

2.2. Апробація педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки

Проведений діагностичний етап дослідної роботи підтвердив актуальність та необхідність формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки. Тому метою наступного (основного) етапу є впровадження виокремлених педагогічних умов до освітнього процесу задля підвищення рівня сформованості

педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва (див. підрозділ 1.3.).

Протягом проведення основного етапу в контрольних групах (МХК-19 та ЗММ-ск-21) формування педагогічної культури майбутнього вчителя здійснювалось у процесі занять із «Художньої культури та методики її викладання», «Музичного інструменту», «Методики загальної музичної освіти та інтегрованого курсу «Мистецтво» у звичайних умовах освітнього процесу під керівництвом викладача, а в експериментальній групі (МХК-20) – у процесі занять із «Художньої культури та методики її викладання», «Музичного інструменту», у спеціально створених нами педагогічних умовах, метою яких було підвищення рівня їх педагогічної культури.

Освітній процес 2022-2023 навчального року означених студентів включав вивчення педагогічних дисциплін, які спрямовані на підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти, зокрема: «Загальна педагогіка», «Психологія (загальна, вікова, педагогічна), «Гендерна педагогіка»; а також дисциплін, які насичені сегментами педагогіки («Методика музичного виховання», «Художня культура та методика її викладання», «Інноваційні технології музичної освіти», «Методика виховної роботи», «Методика викладання мистецьких дисциплін у закладах освіти» та ін.). Однак, на нашу думку, формування педагогічної культури при опануванні цих дисциплін зводиться до поверхових теоретичних знань.

Основний етап дослідної роботи був спрямований на формування когнітивного компоненту педагогічної культури. На цьому етапі було реалізовано педагогічну умову – формування здатності до глибокого розуміння музичних концепцій, аналізу музичних творів, розвиток критичного мислення.

Метою викладання навчальної дисципліни «Художня культура та методика її викладання» є формування готовності студентів до поліхудожньої діяльності в школі та позашкільних закладах мистецької

освіти, виховання особистісного ставлення до феноменів різних видів і жанрів мистецтва, потреб духовного самопізнання та самовдосконалення у процесі художнього осмислення світу.

Лекційні заняття з дисципліни мають усі підстави для формування визначених нами компонентів педагогічної культури:

когнітивний компонент – за рахунок використання інноваційних методик та передових підходів до викладання художньої культури стимулюється критичне мислення, розвиваються аналітичні здібності, формується творчий підхід до розв’язання завдань;

мотиваційний компонент – викладач дає студентам можливість реалізувати свій творчий потенціал, спрямовуючи прагнення до самовдосконалення;

комунікативний компонент педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва формується через активну взаємодію викладача зі студентами, створення ним відкритої та сприятливої атмосфери під час обговорення, заохочення та сприяння розвитку навичок слухання;

дигітальний компонент педагогічної культури формується у результаті використання викладачем сучасних технологій у навчанні, володіння цифровими інструментами для покращення якості викладання та залучення студентів до інтерактивних онлайн-ресурсів.

Лекційні заняття з «Художньої культури та методики її викладання», а також індивідуальні заняття з музичного інструменту – ефективний майданчик для формування всіх цих компонентів. Важливо підтримувати викладачем відкритий діалог, використовувати ігрові та творчі елементи, а також інтегрувати цифрові ресурси для збагачення освітнього процесу.

Спираючись на методику Михаськової М., на практичних заняттях з «Художньої культури та методики її викладання» було використано ряд вправ.

Так, вправа «Світ мистецтва» була спрямована на формування систематизованих знань у галузі мистецтва. Основними завданнями її було:

засвоєння знань щодо особливостей видів мистецтва, їх засобів виразності; накопичення естетичних вражень; усвідомлення стильової специфіки музики композиторів світу.

Наступна вправа «Музика в мені» була спрямована на формування музичного сприймання, ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва, розуміння краси й неповторності музичних творів; виховання художньо-естетичних ідеалів, смаків, розвиток образного мислення.

Вправа «Я в мистецтві» вводила студентів у світ власної музичної діяльності. Ця вправа сприяла вирішенню таких завдань: формування аналітичних й інтерпретаційних умінь майбутнього вчителя, розвиток сприймання, виконавських умінь, потреби в реалізації музичних та творчих здібностей.

Вправа «Я в музично-педагогічній діяльності» була спрямована на розвиток музично-педагогічних умінь студента. Основним завданням було формування: потреби в музично-педагогічній діяльності, умінь художньо-педагогічного аналізу творів мистецтва; умінь художньо-педагогічного спілкування з дітьми на уроках мистецтва; залучення дітей до музики [35, с. 16].

Цікавим і результативним методом було використання рольової гри «Шість капелюхів мислення» – це один із ефективних прийомів щодо організації мислення, розроблений англійським письменником, психологом і фахівцем у сфері творчого мислення Едвардом де Боно [39]. У своїй книзі «Шість капелюхів мислення» Едвард де Боно описує прийоми, що допомагають структурувати як колективну, так і особисту розумову діяльність. Означений метод можливо використовувати під час будь-якої розумової роботи, в будь-яких напрямках і на різноманітних рівнях: від дитячого садка до ради директорів (багато міжнародних корпорацій, такі як British Airways, IBM, Pepsico, DuPont та ін., давно взяли на озброєння цей метод) (додаток В).

Мета наступного завдання полягала у виявленні рівня узгодженості в поєднанні засобів виразності різних видів мистецтва в цілісну змістову концепцію мистецького проєкту. Викладач готує картки з назвами різних видів мистецтва, таких як: живопис, декоративне мистецтво, театр, хореографія, танець, музика, архітектура, література, художня фотографія, кіномистецтво, циркове мистецтво, народне мистецтво (фольклор) тощо. Студенти об'єднуються у групи по 3-4 особи, обирають, способом жеребкування, ту чи іншу картку з написом певного виду мистецтва. Далі викладач роздає кожній групі учасників практичного заняття по визначеній темі. Бажано, щоб для опрацювання змісту наданих викладачем тем студенти могли використати знання з різних видів мистецтва (приклади тем подано у додатку Г). Кожна група обговорює ідеї для розкриття матеріалу запропонованої теми. Добір матеріалу студенти роблять самостійно протягом тижня. Важливо, щоб зміст матеріалу обирався відповідно до попередньо оговореної у групі концепції (ідеї) виступу і відповідно до виду мистецтва, який отримав на картці. На наступному занятті групам надається час на обговорення питання щодо об'єднання опрацьованого ними матеріалу в цікаву змістовну презентацію чи виступ. Головною умовою такого виступу було зацікавити слухачів опрацьованим матеріалом і творчо його представити.

Мета вправи «Цілі та справи», що використовувалась під час вивчення питань лекцій «Навички та здібності, необхідні майбутньому вчителю музичного мистецтва» та «Засоби досягнення професійної мети», сприяла усвідомленню цілей професійного життя та розвитку здатності структурувати робочий час. Виконання вправи допомагало формуванню в студентів здатності розвивати вміння раціонально розподіляти робочий час, усвідомлювати відчуття відповідальності за особистий вибір та рішення.

Згідно з інструкцією, студентам були роздані готові бланки для фіксування виконання завдань: 1) формулювання власної професійної мети; 2) визначення «високої» мети, на кшталт закінчення ЗВО, знаходження

гарної роботи, отримання високої зарплатні, набуття готовності до організації музично-естетичного простору закладу загальної середньої освіти тощо. Учасники розділилися на пари, що аналізували варіативні підходи до досягнення мети та фіксували їх найраціональніші способи. Виконання зазначеної справи дозволило визначити не лише рівень сформованості готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації освітнього процесу закладів загальної середньої освіти, а й заохотити студентів до вільного висловлювання своїх думок, відстоювання логічних аргументів.

Значна увага приділялася ознайомленню студентів із місцем та роллю виконавської майстерності у професійній діяльності, стимулюванню прагнення студентів до розвитку та оволодіння виконавськими вміннями. На занятті на тему «Музичне мистецтво» було проведено бесіду на тему «Роль виконавської майстерності у діяльності видатних майстрів музичного мистецтва», на якому студенти переглянули відеозапис виступів видатних виконавців (інструменталістів) й визначали роль і місце виконавської майстерності у їх діяльності. Наприклад, студентам було запропоновано переглянути «Концерт для гітари з оркестром. II частину» Х. Родриго у виконанні В. Доценка та провести обговорення, в процесі якого вони висловлювали власні враження. Також за даною темою студенти мали підготувати доповіді з цікавих фактів життя найулюбленіших майстрів музичного мистецтва. Для вивчення, аналізу та узагальнення виконавського досвіду провідних музикантів минулого в класах «Музичного інструменту» було проведено «аналітико-виконавські майстерні». Вони були націлені на вивчення витоків та шляхів розвитку виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва, стильових спільностей та розбіжностей провідних ознак інструментального виконавства з обговоренням власних поглядів студентів. Після аналізу виконавського досвіду студенти узагальнювали провідні методи роботи, що забезпечують досягнення високих результатів у музично-виконавській діяльності [3].

На заняттях, які були включені в дослідно-апробаційну роботу ми прагнули сформувати в майбутніх учителів музичного мистецтва установку на набуття теоретичних знань з психолого-педагогічних та музичних дисциплін, вдосконалити педагогічні вміння та навички більшості студентів до творчого рівня, розвинути прагнення до підвищення власного рівня педагогічної культури, виробити потребу в педагогічному самовдосконаленні шляхом самовиховання та самоосвіти.

Формування мотиваційного компонента педагогічної культури забезпечувалось реалізацією наступної визначеної нами умови, а саме: сприяння формуванню в студентів глибокого інтересу до музично-виконавської діяльності, до мистецтва, любові до дітей, прагнення до впровадження художніх цінностей в середовище підростаючого покоління.

Упродовж формування позитивної мотивації до музично-виконавської діяльності прагнули формувати позитивні установки на процес публічного виконання твору. На заняттях з «Музичного інструменту» пропонували вправу «Настрій», за допомогою якої можна виправити або змінити настрій перед концертним виступом, створивши позитивний емоційний стан музиканта-виконавця (стимул досягнення успіху, стимул творчості). Студентам пропонувалося за допомогою кольорових олівців та паперу передати свій емоційний стан перед публічним виступом. Це міг бути абстрактний сюжет – лінії, кольорові плями, фігури тощо. Головною вимогою було, аби малюнок відповідав настрою. Далі, на іншому аркуші учасники мали зобразити емоційний стан, який би вони хотіли відчувати перед виступом, й висловити в судженні його зміст. Після виконання даної вправи учасники ділилися своїми відчуттями та враженнями, що демонструвало існування способів виправлення емоційного стану, тільки необхідно розглядати проблему з різних сторін і не боятися приймати нестандартні рішення.

З метою психологічного подолання емоційних станів та стимулювання мотивації до вдосконалення виконавської майстерності на заняттях із

«Музичного інструменту» студентам пропонувалося виконати вправу «Страх та невпевненість», яка була спрямована на зміну негативних емоцій під час публічного виступу на позитивні (віру в себе, впевненість, стимул досягнення успіху). На початку заняття студенти з'ясовували, як часто вони відчують страх і невпевненість і чи можна цей стан змінити. Після обговорення створювали міні-групи по 3-4 особи, кожна з яких пропонувала свій спосіб подолання цих труднощів, які у подальшому обговорювали в колі. Важливим у виконанні вправи було акцентування уваги на тому, що емоційний стан можна змінювати. Разом узагальнювали варіанти (способи) змінення небажаних емоційних станів під час публічного виступу.

Важливе значення на цьому етапі апробації мають бесіди, зокрема зі своєрідного «екскурсу» до історії гуманістичної культури. Так, студенти ознайомились з доробками французьких просвітників Д. Дідро та К.-А. Гельвеція, представників педагогічної класики Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці та Я. Корчака; діячів гуманістичного напрямку педагогіки К. Ушинського, П. Лесгафта; відомого вітчизняного педагога В. Сухомлинського [76]. У процесі ознайомлення з цими джерелами студенти усвідомили, що гуманізм – це розуміння та прийняття людини як найвищої цінності. Наявність у вчителя гуманістичної позиції – є найважливішим показником його педагогічної культури.

Одна з бесід проходила з використанням елементів рольової гри, учасники якої отримали завдання: на основі порад Жака Фреско щодо виховання дітей, вебінару Ярослава Лисенка «Інтегрований курс мистецтва в школі: від рекомендацій до практики реалізації» та «Як інтегрувати курс «Мистецтво» не на словах, а на дії», лекцій Анни Єфімової «Доступно про мистецтво» (переглянутих на популярному відеохостингу You Tube) створили цікаві доброзичливі діалоги, використовуючи цитати та події з переглянутого та почутого.

Ця рольова гра стала підставою для проведення педагогічного тренінгу. На ньому студенти оволодівають уміннями зрозуміти по виразу обличчя

емоційний стан учнів, їх характер, статус у сім'ї та в школі, в оточенні однолітків. У процесі колективного обговорення кожний учасник тренінгу починає розуміти певну обмеженість власної точки зору; розуміє, що деякі суттєві характеристики залишилися за межами його сприйняття; усвідомлює важливість психологічної характеристики, даної учневі. Потім кожний учасник тренінгу отримує фотокартку одногрупника, якого він добре знає, й завдання – надати повну характеристику портрету. Такий вид навчання також сприяє розвитку спостережливості, емпатії, уяви майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Гарний матеріал для роздумів над досліджуваною проблемою отримали студенти 3 курсу від написання рефератів на такі теми: «Вчитель у моєму житті», «Сучасний вчитель музичного мистецтва», «Вчитель, на якого чекає сучасна школа» та ін. Їх обговорення та аналіз проводився на практичних заняттях. Це передбачало виховання в студентів поваги до особистості дитини, розуміння її вчинків, мотивів і потреб, відмови від авторитарного стилю спілкування, спрямованість на гуманізм та щирість у роботі.

Вирішення вищерозглянутих завдань і прийомів сприяло формуванню мотиваційного компонента педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, а також стало підґрунтям для формування комунікативного компоненту (за допомогою наступної педагогічної умови: створення сприятливого середовища з метою забезпечення партнерських стосунків у взаємодії вчителя-учня).

Упровадження педагогічно доцільних методів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє системно залучати студентів до активного контрольованого спілкування в системі «вчитель – учень», у процесі якого майбутні вчителі музичного мистецтва виявляють свою особистісну сутність, набувають необхідних професійних знань і вмінь. До таких методів дослідники відносять: імітаційні психолого-педагогічні ігри (професійно-ділові, сюжетно-рольові, психотехнічні); професійні тренінги та тренінгові вправи; роботу студентів із проєктивними методиками; перегляд і

аналіз відеоматеріалів на професійну тематику; створення творчих лабораторій тощо [72, с. 165].

Проведення вправи-дискусії «Як я уявляю себе в професійній сфері музичного мистецтва» (додаток Д) стимулювало студентів до активізації умінь застосовувати різні прийоми комунікації, до відновлення взаєморозуміння та виявлення зацікавленості здібностями інших студентів групи, а також забезпечувало можливість формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

На практичних заняттях ефективним було залучення студентів до квазіпрофесійної діяльності (оскільки педагогічна практика у них починається на 4 курсі), спрямованої на моделювання ситуацій майбутньої професійної діяльності – відтворення реальних умов проведення занять з учнями. З метою формування здатності до практичного використання набутих знань у роботі з учнями на даному етапі був застосований метод імітаційної діяльності у формі ділової гри. Презентуючи питання практичного заняття студенти відчували себе у ролі майбутніх учителів музичного мистецтва, оволодівали процесом комунікації, мовленнєвої культури, умінням добре володіти словом.

Цікавим було проведення на практичному занятті шкільного інтегрованого уроку з географії та музичного мистецтва на тему: «Подорож на хвилях музики. Підсумок з теми «Гідросфера» (додаток Ж). Студенти повністю занурились у квазіпрофесійну діяльність, вчилися будувати стосунки з вчителем іншої дисципліни задля набуття досвіду комунікації, що розглядається нами як важливий елемент педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Обговорили проблемну ситуацію на уроці мистецтва, наведену, як приклад із життя: останнім уроком у п'ятому класі було музичне мистецтво. Не дочекавшись дзвінка, учениця Валентина Г. почала швидко збиратися додому. Вчителька, звернула на це увагу й сказала: «Куди ти спішиш? На тебе що – діти вдома чекають, або чоловік голодний?». Почувши такі слова учні

здивувались, почали переглядатися, а дівчинка заплакала. В цьому прикладі вчитель повів себе нетактовно, зневажливо та зверхньо по відношенню до учениці. На жаль, такі ситуації зустрічаються в педагогічній практиці. Тому вона змусила замислитись студентів. При обговоренні вони дійшли висновку, що таким зверненням вчителька протиставила себе не тільки цій учениці, а й усьому класу, чим викликала погорду в учнів. Якби вона володіла високим рівнем педагогічної культури, то не припустилася б такої поведінки.

Аналіз ще декількох прикладів нетактовної поведінки вчителя, сприяв вивченню психологічних особливостей учнів (додаток К). Було з'ясовано, що учень може реагувати на таку поведінку вчителя різними способами: уникненням, зневагою або ігноруванням, самовиправдовуванням (наприклад викликаючи до себе почуття жалю або у вигляді брехливих прикрашань), агресією тощо. Знання механізмів поведінки школярів у різних ситуаціях допомагає формуванню у майбутніх учителів музичного мистецтва комунікативних умінь: ввічливо та з повагою спілкуватися з учнями, вірно реагувати на ту або іншу поведінку школярів тощо. Це сприятиме загальній морально-етичній поведінці вчителя, формуванню його педагогічної культури.

Установку на такий рівень педагогічної культури ми прагнули сформувати в процесі занять, на яких розглядалися різні педагогічні ситуації, було вироблено алгоритм їх аналізу та вирішення. Перше – потрібно уважно проаналізувати зміст аналізованої ситуації, її характер, вчинки і дії вчителя й учнів. Друге – виявити джерела виникнення й розвитку даної ситуації. Третє – продумати план вирішення проблеми. Четверте – розглянути декілька версій вирішення проблеми. П'яте – обґрунтувати та реалізувати найбільш доцільну версію вирішення проблеми.

Представлений алгоритм було реалізовано в процесі рольової гри «Консиліум». Головна мета гри – набуття навичок індивідуального підходу до навчання й виховання школярів на основі гуманістичних відносин. Протягом гри студентам необхідно було зрозуміти, що дія зовнішніх

педагогічних впливів є лише опосередкованою, основними є внутрішній світ учня та його власна активність.

Гра «Консиліум» складається із завдань, що передбачають складання студентами характеристик учнів з різним типом темпераменту. Потім необхідно розробити для кожного учня комплекс педагогічних корекційних впливів. Наведемо такий приклад: «Тарас – непосидючий хлопчик, який і хвилини не сидить спокійно, розмовляє з сусідом та крутить що-небудь у руках. Також він легко захоплюється новою справою, але швидко втрачає до неї інтерес». Дискутуючи щодо поведінки Тараса, «члени консиліуму» запропонували навантажувати його індивідуальними завданнями, адже якщо доручити йому цікаву справу, він стає відповідальним і наполегливим, що може стати основою особистісного розвитку хлопчика.

Ми помітили, що якщо на початку гри дискусія «членів консиліуму» керувалась викладачем, то з часом роль викладача перехопили студенти й самі змогли вирішувати завдання, ставити питання. Обговорення проходило цікаво, з використанням теоретичних знань. Слід відзначити стійку гуманістичну позицію студентів у сприйнятті учнів, прагнення знайти в кожному школяреві щось позитивне, допомогти зрозуміти себе та будувати процес виховання на основі добра і позитиву.

На цьому етапі необхідно приділити час відпрацюванню вміння створювати на уроках ситуацію успіху. Успіх для школярів є джерелом руху вперед, а радість на уроці – допомагає повірити в себе, прагнути до нових звершень. Тому вміння створити своїм учням ситуацію успіху, пережити разом з ними почуття задоволення та радості є важливою складовою педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Для того, щоб майбутній учитель навчився створювати ситуації успіху доцільно, на наш погляд, використовувати наступні прийоми: опора на схвалення та заохочення; звертання за ім'ям; незвичний початок уроку; використання позитивних фраз тощо.

Особлива увага зверталась на мовлення майбутнього вчителя музичного мистецтва. Аналіз та оцінка їх мовлення здійснювалась за такими критеріями: гучність, темп, дикція, тон, образна та емоційна виразність. Також пояснювалось, наскільки ці якості будуть педагогічно виправдані. Одним із завдань стала демонстрація вмінь вирішувати конфліктні ситуації, що виникають у класі, будувати відносини з так званими «важкими» учнями, розв'язувати інші виховні завдання. Тут важливе значення мала міміка, вираз обличчя, мовлення, інтонація, жести та ін.

Цікавою виявилась гра «Гарячий стілець» [66, с.229]. Її сутність полягала в тому, що кожен студент вислуховує гарні, щирі, доброзичливі висловлювання про себе від інших учасників, сидячи на окремому стільці навпроти групи. Кожному студенту цікаво було дізнатись, що на думку інших, є його достоїнством, що допоможе йому в житті та майбутній діяльності. Важливо також почути, що можна змінити для досягнення успіху. Обмін такою інформацією є надзвичайно важливим, адже дозволяє оцінити власні здібності та уміння щодо роботи з учнями. Отриманий студентами в процесі гри досвід дозволяє стверджувати, що дана гра є корисним інструментом впливу на них і одним із засобів формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Отже, в процесі роботи ми переконалися, що використані нами вправи, рольові ігри, бесіди, тренінг та ін. сприяють формуванню в майбутніх учителів музичного мистецтва комунікативних здібностей до аналізу та вирішення педагогічних ситуацій, вчать аналізувати, планувати, прогнозувати, рефлексувати, формують у студентів гуманістичну педагогічну позицію.

При формуванні дигітального компоненту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва ми впроваджували інформаційно-цифрові технології. Використання педагогічної умови передбачало введення майбутніх учителів музичного мистецтва в інформаційно-цифрове

середовище, оволодіння знаннями, поняттями, відомостями щодо інформаційних ресурсів та їх використання в навчальній роботі.

Щоб успішно формувати педагогічну культуру майбутнього вчителя музичного мистецтва необхідно використовувати інформаційно-цифрові інструменти.

Формування цього компоненту відбувалось протягом усієї дослідно-апробаційної роботи. Студенти експериментальної групи були залучені до методу дослідження Інтернет-аудиторії (Інтернет-опитування через e-mail); Онлайн фокус-група, яка ділиться за часовим критерієм на асинхронні та синхронні.

Асинхронний спосіб полягав у e-mail-листуванні, розсилці повідомлень чи іншого виду комунікації, який не передбачав прив'язки до конкретного часу всіх учасників онлайн фокус-групи.

Синхронний критерій онлайн фокус-групи в «реальному часі» (real-time) передбачав, що всі учасники фокус-групи беруть участь у дослідженні в той самий час у чаті чи онлайн-конференції (вони можуть бачити один одного, спостерігати за емоціями та реакціями, що спонукає до появи нових тем для дискусій та обговорення).

У закладах загальної середньої освіти під час проведення уроків мистецтва інформаційно-цифрові інструменти допомагають не тільки організувати освітній процес, але й забезпечити фідбек під час дистанційного навчання. Вони використовуються на всіх етапах уроку: пояснення нового матеріалу (аудіо-відео матеріали про композиторів, цікаві факти про творчість художників тощо), закріплення мистецької інформації (для виконання завдань використовуються Online puzzle, Онлайн сервіси LearningApps, MediBang Paint, Windows MovieMaker), повторення та контроль знань (застосування сервісу Kahoot та музичної лабораторії Chrome Music Lab, редактор Crayola Art-Studio).

Студенти оволоділи навичками користування віртуальною дошкою як інструментом для дистанційного навчання, завдяки якому можливе

поєднання тексту, зображення, відео, аудіо в інтерактивний формат – це робочий простір, на якому кілька користувачів в режимі онлайн спільно можуть створювати один документ (наприклад, писати текст, малювати, робити відмітки, додавати різні об'єкти, стікери та ін.). Існують такі різновиди інтерактивних дошок для: малювання, зберігання нотаток, організації спільної роботи, створення інтерактивних плакатів. Сучасні інтерактивні віртуальні дошки в дистанційній освіті: Padlet, Jamboard Lino it, Glogster, Tes.com, Thinglink, Wikiwall та ін.

Формуючи дигітальний компонент студенти практично оволодівали навичками використання цифрових програм.

Велику популярність серед учнів закладів середньої освіти має музична лабораторія – Chrome Music Lab. Вона включає 12 тематичних ігрових додатків-експериментів, кожен з яких допомагає у формуванні певних музичних навичок. Учні можуть створювати власні мелодії, імпровізувати, виконувати ритмічні побудови, тощо. Зазначена музична лабораторія – універсальна. Її можна використовувати відповідно до будь-якої теми. Студенти, у яких не було навичок роботи з цією лабораторією, оволодівали нею. Ця лабораторія стане у нагоді під час проведення інтегрованих уроків мистецтва з математикою, оскільки за допомогою одного з експериментів («Малевич») можна почути як звучать намальовані учнями геометричні фігури (додаток Л).

Студенти виконували самостійні творчі завдання з використанням комп'ютерних технологій та різних інформаційних ресурсів, презентувати результати своєї музично-творчої діяльності.

Мультимедійна форма представлення навчальної інформації найбільш актуальна на сьогоднішній день у зв'язку з комп'ютеризацією навчання. Найбільш доступним засобом для створення власних комп'ютерних навчальних продуктів (презентацій) студенти користувались програмами PowerPoint та Canva, перетворюючи їх у захоплюючий спосіб залучення в освітню діяльність. Презентуючи фрагменти уроків за темами шкільної

програми (на вибір), презентації були своєрідним планом заняття, його логічною структурою, тобто використовувались на будь-якому етапі заняття або на будь-якому виді заняття, будь то вивчення нового матеріалу або закріплення, контроль знань або домашнє завдання тощо.

Відповідно до призначення презентації можна виокремити для: підтримки виступу на певному заході, науковій конференції, науково-практичному семінарі та ін.; навчальні презентації для проведення заняття. Такі презентації мають мати сценарій і структуру відповідно до запланованого заняття для повної реалізації освітніх цілей, бути інтерактивними, передбачати фідбек з аудиторією. Презентація вимагала від студента ретельної підготовки, яка включала: 1) вибір теми; 2) підбір матеріалу; 3) обдумування і структурування доповіді; 4) підбір демонстраційно-наочних матеріалів; 5) проведення пробної репетиції виступу; 6) підготовка до відповідей на можливі запитання.

Використання мультимедійних презентацій вимагало обізнаності в цифрових програмах, що дозволяє наситити освітній процес наочністю, створити психологічний комфорт, підвищити ефективність навчання, завдяки забезпеченню доступності інформації і, як наслідок, підвищити мотивацію до навчання та сприяти формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Результати впровадження педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки буде представлено в наступному підрозділі.

2.3. Результати апробації педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки

Впровадження в дослідно-апробаційній роботі педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного

мистецтва в процесі фахової підготовки вимагало проведення контрольного зрізу, на якому за допомогою них можна було б визначити рівень сформованості в студентів контрольної та експериментальної груп педагогічної культури.

Для перевірки формування когнітивного компонента педагогічної культури ми запропонували студентам контрольної та експериментальної груп відповісти на питання «Які знання необхідні вчителю музичного мистецтва?» (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10.

Сформованість у студентів когнітивного компоненту педагогічної культури

Питання	Відповіді студентів	ЕГ (14 осіб, у %)			КГ (14 осіб, у %)		
		В	С	Н	В	С	Н
Які вимоги пред'являє професія вчителя музичного мистецтва до якостей особистості	знання педагогіки	64,26	28,56	7,14	50,0	28,56	21,42
	знання з теорії, історії музики та різних видів мистецтва	92,82	7,14	-	85,68	14,28	-
	здатність пояснювати складні концепції з музичної теорії зрозуміло для учнів	71,4	21,42	7,14	57,12	21,42	21,42
	вміння адаптувати методи навчання до потреб і здібностей кожного учня	50,0	28,56	21,42	50,0	35,7	14,28
	вміння застосувати сучасні освітні методики	50,0	28,56	21,42	42,84	42,84	14,28
	знання різних методик навчання музичного мистецтва	42,84	35,7	21,42	35,7	28,56	35,7
	вміння створювати цікаві та захоплюючі уроки, сприяючи розвитку творчих здібностей учнів	64,26	21,42	14,28	35,7	35,7	28,56
	вміння створювати стимулююче середовище для розвитку музичних навичок учнів	71,4	21,42	7,14	50,0	21,42	28,56
	вміння комбінувати традиційні та інноваційні методи для досягнення найкращих результатів	57,12	28,56	14,28	35,7	42,84	21,42
Середнє значення (%)		62,7	24,59	10,31	49,19	30,14	20,62

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

Аналіз відповідей респондентів показав, що 92,82 % студентів експериментальної групи вважають, що майбутньому вчителю музичного мистецтва з високим рівнем сформованості педагогічної культури, перш за все, необхідні знання з теорії, історії музики та різних видів мистецтва.

Респонденти переконані, що без уміння створювати цікаві та захоплюючі уроки, сприяючи розвитку творчих здібностей учнів неможливо здійснювати повноцінний освітній процес, розвивати та стимулювати в учнів інтерес до музичного мистецтва, задовольняти їхні інтелектуальні та естетичні запити, інтереси (42,84 %).

Вимірюючи когнітивний компонент педагогічної культури вчителя ми керувались відомим твердженням «вчитель живий, поки він вчиться». В зв'язку з цим, ми намагались виявити ставлення студентів обох груп до професійної самоосвіти та самовдосконалення, адже ніякі методики не спроможні зробити вчителя «освіченим і культурним», якщо він сам цього не забажає.

За доцільне, ми запропонували студентам ЕГ та КГ відповісти на таке запитання: «Як Ви оцінюєте роль самоосвіти у формуванні педагогічної культури?» З'ясувалось, що 64,26% експериментальної групи / 42,84 % студентів контрольної групи відзначають важливу роль самоосвіти у формуванні вчителя як особистості, 57,12 % / 42,84 % відзначають її роль у формуванні педагогічної культури, 37% / 46% вважають її роль частковою, 7,14% та 14,28 % – не бачать їх ролі у формуванні педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Це дає підстави говорити про бажання студентів експериментальної групи займатись самоосвітою та самовдосконаленням, а також бажання мати високий рівень педагогічної культури. Результати дослідно-апробаційної роботи щодо формування мотиваційного компоненту педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва подано в таблиці (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11.

Сформованість у студентів мотиваційного компоненту педагогічної культури

Питання	Відповідь студентів	ЕГ (14 осіб) у %			КГ (14 осіб) у %		
		В	С	Н	В	С	Н
У чому полягає місія вчителя музичного мистецтва та як це залежить від вашої мотивації викладання	відчуття важливості місії вчителя музичного мистецтва	85,68	14,28	-	78,54	14,28	7,14
	прагнення до постійного вдосконалення та задоволення від викладання та спільної творчості з учнями	64,26	35,7	-	57,12	28,56	14,28
	гуманістична педагогічна позиція, інтерес до майбутньої професії, установка на дитину	85,68	14,28	-	64,26	28,56	7,14
	визнання унікальності та мистецького потенціалу кожного учня, свідоме врахування його внутрішніх цінностей, інтересів та особистих переконань	50,0	28,56	21,42	50,0	28,56	21,42
	відчуття задоволення від навчання та передачі музичних знань	71,4	14,28	14,28	57,12	14,28	28,46
	створення сприятливого педагогічного середовища у процесі навчання музичному мистецтву	71,4	21,42	7,14	57,12	28,56	14,28
	прояв ентузіазму та позитивного ставлення до викладання музичного мистецтва	64,26	21,42	14,28	57,12	14,28	28,56
	здатність долати труднощі та знаходити творчі рішення в освітньому процесі	57,12	21,42	21,42	42,84	35,7	21,42
	постійне оновлення та розширення власного музичного та педагогічного досвіду	71,4	21,42	7,14	50,0	28,56	21,42
	Середнє значення (%)		69,0	21,42	9,52	57,12	24,6

Як бачимо з таблиці, найбільший відсоток студентів великого значення надають важливості місії вчителя музичного мистецтва (85,68 % / 78,54) та

гуманістичній її спрямованості – 85,68 % / 64,26%. Друге місце – створення сприятливого педагогічного середовища у процесі навчання музичному мистецтву та відчуття задоволення від навчання та передачі музичних знань (71,4 % / 57,12 %). Результати формування наступного комунікативного компоненту представлено у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

Сформованість у студентів комунікативного компоненту педагогічної культури

Питання	Відповідь студентів	ЕГ (14 осіб)у %			КГ (14 осіб)у %		
		В	С	Н	В	С	Н
Що Ви розумієте під сформованістю комунікативної компетенції майбутнього вчителя музичного мистецтва?	використання правильної музичної термінології, різноманітних інтонацій та темпів мови, доступної та зрозумілої для учнів різних вікових груп, стилів мовлення залежно від контексту (лекції, бесіди, виховні заходи, індивідуальні заняття та ін.)	71,4	21,42	7,14	64,26	14,28	21,42
	майстерне використання різних комунікативних стратегій для передачі інформації та взаємодії з учнями, батьками та колегами	64,26	35,7	-	57,12	14,28	28,56
	емпатія та увага до індивідуальних потреб учнів	64,26	28,56	7,14	50,0	21,42	28,56
	активна участь у колегіальній співпраці	71,4	14,28	14,28	71,4	7,14	21,42
	використання засобів комунікації для удосконалення освітнього процесу	78,54	21,42	-	64,26	14,28	21,42
	відкритість та готовність приймати конструктивний фідбек (зворотний зв'язок) від учнів, батьків та колег, використовуючи його для подальшого вдосконалення своєї діяльності.	64,26	28,56	7,14	50,0	35,7	14,28
Середнє значення (%)		69,02	25,0	5,95	59,5	17,85	22,61

Як бачимо, для майбутніх учителів експериментальної групи важливою складовою педагогічної культури є рівень спілкування вчителя та учнів. Під час проведення дослідно-апробаційної роботи, ми спостерігали, що серед студентів панує «лексика обмеженого функціонування», тобто вони

вживають багато молодіжного сленгу, жаргонізмів тощо. Під час невимушеного спілкування ми просили їх звертати увагу на культуру мовлення. З цією метою створювали штучні ситуації, спрямовуючи їх на розвиток комунікативного мовлення студентів. Наприклад, викладач пропонувала студентам уявити себе гідом Львівської національної галереї мистецтв імені Б.Г. Возницького й провести екскурсію з учнями у відділі мистецтв Італії. Студенти готували розповіді про зразки раннього живопису Італії («Мадонна зі святими Марією Магдалиною та Іваном Хрестителем» аноніма з Флоренції XIV століття, «Мадонна з немовлям та Катериною Олександрійською» аноніма з Умбрії XV століття, рельєфом «Три хрести на Голгофі», що пов'язують з творами скульптора Донателло, «Се Людина!» Андреа Соларіо, учня Леонардо да Вінчі, портрет астронома Марка Базаїті, «Тортури св. Себастьяна» пензля Караваджо та ін.), які передбачали коротку але вишукану розповідь про твори живопису та їх авторів. Майбутні вчителі створювали полілог у процесі якого передбачалось дотримання етикетних норм, форм звертання у проблемній ситуації, якщо учні будуть неухважними, погано поводитись (пошук форм звертання, слів ввічливості для її вирішення).

Після виконання вправи за 5-ти бальною шкалою студенти оцінили рівень власної культури мовлення. Так, 64,26 % / 64,26% вважають свою культуру мовлення високою (5 балів); 21,42 % / 28,6 % – оцінили свою культуру мовлення на 4 бали; 14,3 % / 7,14 % – оцінюють культуру мовлення на 3 бали, решта студентів надала 2-бальну оцінку власній культурі мовлення, оцінки 1 бал не було зовсім. Отже, такий результат є зовсім непоганий, що свідчить про позитивний характер апробації методики формування педагогічної культури.

Також нас цікавило питання, чи розуміють майбутні вчителі своїх учнів (їх мотиви, вчинки, настрої). Серед студентів ЕГ ми отримали такі відповіді: 64,3 % – завжди розуміють, 35,7% – не завжди розуміють. Студенти КГ дали такі відповіді: 50,0% – завжди розуміють, 35,7% – не

завжди розуміють, 21, 3% – не змогли відповісти. Отже, відсоток позитивних відповідей в ЕГ був вищим, що доводить ефективність впровадження нами відповідної педагогічної умови. Результати формування дигітального компоненту представлено у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Сформованість у студентів дигітального компоненту педагогічної культури

Питання	Відповідь студентів	ЕГ (14 осіб, у %)			КГ (14 осіб, у %)		
		В	С	Н	В	С	Н
Чи важливо вчителю музичного мистецтва володіти інформаційною грамотн.	вміле використання різноманітних цифрових ресурсів, таких як відео-уроки, онлайн-курси та інтерактивні платформи для збагачення освітнього процесу та розвитку музичних навичок учнів	71,4	28,56	-	71,4	14,3	-
	ефективне використання різних цифрових інструментів та програм для навчання, створення музики та розвитку творчості учнів	64,26	7,14	28,56	42,84	42,84	14,28
	активно залучає учнів до створення музичних проєктів, композицій та відеороликів, використовуючи для цього різні цифрові інструменти та технології	64,26	7,14	28,56	42,84	42,84	14,28
	використання віртуальних інструментів, ігор та платформ для спільної творчості, що сприяє розвитку колективної та індивідуальної творчості учнів	85,7	14,3	-	64,26	21,42	14,28
Середнє значення (%)		71,4	14,3	14,28	55,3	30,4	10,71

Як бачимо з таблиці, студенти експериментальної групи вважають пріоритетним, серед компонентів педагогічної культури, уміння володіти інформаційно-цифровими технологіями, необхідними для успішного та

продуктивного дистанційного навчання в умовах сьогодення, а також використання їх у подальшій професійній діяльності при формуванні в учнів навичок, які будуть сприяти їх інтеграції в сучасне суспільство. Знання цих технологій дозволить спілкування зробити ефективнішим, якісно працювати та самовдосконалюватись. Це, як основи мови: чим більше слів у твоєму словнику, тим точніше та багатшою стає твоя мова – мова майбутнього.

Для вимірювання рівня сформованості дигітального компоненту нас цікавила відповідь ще на одне запитання, запропоноване студентам контрольної та експериментальної груп: «Якій інформації з Інтернет-простору ви надаєте перевагу у вільний час? Закінчіть речення: Що стосується...

- а) музичного мистецтва;
- б) психолого-педагогічних знань;
- в) знань з історії світової культури;
- г) знань методики музичного навчання?

Аналіз отриманих відповідей засвідчив спрямованість студентів на високий рівень оволодіння цим компонентом: 64,3 % / 50,0 % в першу чергу відшуковують інформацію з музичного мистецтва та історії світової культури, 35,7 % студентів експериментальної групи цікавляться психолого-педагогічними надбаннями та здобувають знання з методики музичного навчання, 14,3 % студентів контрольної групи цікавлять психолого-педагогічні знання, 35,7 % – знання з методики музичного навчання.

Порівняльний аналіз одержаних даних поданий у таблиці 2.14.

Таблиця 2.14.

Порівняння рівнів сформованості показників компонентів педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Компоненти педагогічної культури	Експериментальна група (у %)			Контрольна група (у %)		
	Вис. р-нь	Сер. р-нь	Низ. р-нь	Вис. р-нь	Сер. р-нь	Низ. р-нь
Когнітивний	62,7	24,59	10,31	49,19	30,14	20,62
Мотиваційний	69,0	21,42	9,52	57,12	24,6	18,2
Комунікативний	69,02	24,99	5,95	49,0	17,85	22,58

Продовження таблиці 2.14.

Дигітальний	71,4	14,3	14,28	55,3	39,4	10,71
Середній показник	67,95	21,32	10,62	52,65	28,0	18,02

Як бачимо, результати проведеної дослідно-апробаційної роботи засвідчили позитивну динаміку формування педагогічної культури у студентів експериментальної групи. До високого рівня сформованості когнітивного компонента педагогічної культури нами віднесено 62,7 % студентів експериментальної групи / 49,19 % контрольної групи; мотиваційного – 69,0 % / 57,12 %; комунікативного – 69,02 % / 49,0; дигітального – 71,4 % / 52,65 %.

Аналіз таблиці показує, що (за середнім показником) 67,95 % студентів експериментальної групи віднесені нами до високого рівня сформованості компонентів педагогічної культури (у контрольній групі 52,65 %); до середнього рівня віднесені 21,32 % студентів експериментальної групи (28,0 % – контрольної); до низького рівня віднесені 10,62 % студентів експериментальної групи (18,02 % – контрольної). Ці дані свідчать про те, що проведена дослідно-апробаційна робота, що здійснювалася в процесі фахової підготовки, сприяла підвищенню рівня педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Апробація педагогічних умов формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва засвідчила їх результативність та ефективність, доцільність впровадження в практику закладів вищої освіти.

Висновки до розділу 2

1. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва необхідно розглядати як головну мету й результат їх підготовки у закладі вищої освіти. На підставі аналізу наукової літератури було визначено компоненти педагогічної культури – когнітивний, мотиваційний,

комунікативний та дигітальний компоненти. Відповідно до них було розроблено критерії та показники рівнів сформованості.

2. Апробація методики формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва засвідчила, що «насичення» змісту педагогічних і музичних дисциплін культурологічними, культуро-творчими змістом дає можливість майбутньому вчителю музичного мистецтва усвідомити своє «Я», відчувати себе носієм національної й загальнолюдської культури, що позитивно позначається на їх музично-виховному впливі на учнів.

3. У процесі дослідно-апробаційної роботи встановлено, що формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва буде ефективним за умови залучення студентів у квазіпрофесійну діяльність, під час якої вони можуть усвідомлювати себе повноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за кінцевий результат фахової підготовки.

4. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки показало, що освітній процес повинен носити індивідуальний та диференційований характер, адже студенти приходять у заклад вищої освіти з різним рівнем культури, загальноосвітньої та музичної підготовки, досвіду спілкування з дітьми та ін.

5. Результати апробації виявили, що більшою мірою позитивному впливу піддаються комунікативний та дигітальний компоненти педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Формування когнітивного та мотиваційного компонентів вимагає більш тривалої, цілеспрямованої та індивідуальної роботи не тільки в процесі аудиторної підготовки, але й у процесі педагогічної практики. Тому, формування в майбутнього вчителя установки на саморозвиток і самовдосконалення є надзвичайно важливим.

6. Порівняльний аналіз результатів дослідно-апробаційної роботи засвідчив, що існує можливість переходу майбутніх учителів музичного мистецтва з низького рівня сформованості досліджуваної якості на більш високий.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури з проблеми формування педагогічної культури вчителя музичного мистецтва та проведена дослідно-апробаційна робота дозволили констатувати наступне.

1. У вітчизняній науковій літературі надається велика увага дослідженню проблеми формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва (С. Доценко, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Переверзева, Т. Сидоренко та ін.).

2. Спираючись на проведений аналіз наукової літератури, визначено зазначений педагогічний феномен як системну характеристику його особистості та діяльності вчителя, що представляє зміст, обсяг, якість та системність педагогічних, музичних та мистецьких знань, умінь і є інтегративною єдністю когнітивного, мотиваційного, комунікативного та дигітального компонентів.

3. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва необхідно розглядати як головну мету й результат їх підготовки у закладі вищої освіти. На підставі аналізу наукової літератури було визначено компоненти педагогічної культури – когнітивний, мотиваційний, комунікативний та дигітальний компоненти. Відповідно до них було розроблено критерії та показники рівнів сформованості.

4. Когнітивний компонент включає: сукупність знань із музичної теорії та історії, психолого-педагогічні підходи, що сприяють ефективному навчанню та розвитку музичних навичок учнів, знання різних методик навчання музичного мистецтва; музичний аналіз, педагогічну рефлексію; креативність.

Мотиваційний компонент: внутрішня мотивація, ентузіазм, прагнення до подолання труднощів, бажання постійно вдосконалювати свої професійні навички та підвищувати кваліфікацію, довіра та впевненість.

Комунікативний компонент: культуру мовлення, ефективну комунікацію вчителя з учнями та батьками, колегіальну співпрацю,

використання інноваційних засобів комунікації, відкритість до фідбеку (зворотного зв'язку).

Дигітальний компонент: розширення можливостей навчання через впровадження цифрових інструментів, творчість та інновації, оптимізацію управління даними, володіння учителем доступом до інформаційних ресурсів, підвищення інтерактивності, уміння майбутнього вчителя навчити своїх учнів адаптуватися до цифрового середовища та використовувати його для розвитку своїх музичних здібностей.

5. Виявлено вплив освітньої діяльності на формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка спрямована на оволодіння історично накопиченим науковим і практичним досвідом людства в даній (згідно з профілем закладу) сфері праці. В роботі освітня діяльність розглядається як складова професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, є процесом і результатом оволодіння майбутніми вчителями цілісною системою музично-педагогічних знань, умінь і навичок, елементів педагогічної техніки, що сприяє формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

6. Ефективність освітнього процес підвищується за впровадження певних педагогічних умов, а саме:

- формування здатності до глибокого розуміння музичних концепцій, аналізу музичних творів, розвиток критичного мислення;
- сприяння формуванню в студентів глибокого інтересу до музично-виконавської діяльності, до мистецтва, любові до дітей, прагнення до впровадження художніх цінностей в середовище підростаючого покоління;
- створення сприятливого середовища з метою забезпечення партнерських стосунків у взаємодії викладач – студент;
- впровадження інформаційно-цифрових технологій.

7. Використання методики «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. Бойка, методика фахової компетентності М. Михаськової, методу «Шести капелюхів мислення» Едварда де Боно, методи дослідження Інтернет-

аудиторії дозволило констатувати початковий рівень сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в студентів групи експериментальної групи (МХК-20, 14 осіб) та контрольних груп (МХК-19, 8 осіб, ЗММск-21, 6 осіб). Діагностування виявило незначні відмінності в сформованості педагогічної культури в студенті зазначених груп і підтвердило необхідність подальшої роботи з формування цієї якості особистості вчителя.

8. Лекційні, практичні та індивідуальні заняття з дисциплін «Художня культура та методика її викладання», «Музичний інструмент» збагачувалися матеріалом, який сприяв розвитку структурних компонентів педагогічної культури майбутнього вчителя. Студенти залучалися до квазіпрофесійної діяльності, шляхом виконання різноманітних вправ, розв'язку педагогічних ситуацій та ін., під час якої вони могли усвідомлювати себе повноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за кінцевий результат фахової підготовки.

Результати проведеної дослідно-апробаційної роботи засвідчили позитивну динаміку формування педагогічної культури в студентів експериментальної групи. Аналіз одержаних даних показує, що (за середнім показником) 67,95 % студентів експериментальної групи віднесені нами до високого рівня сформованості компонентів педагогічної культури (у контрольній групі 52,65 %); до середнього рівня віднесені 21,32 % студентів експериментальної групи (28,0 % – контрольної); до низького рівня віднесені 10,62 % студентів експериментальної групи (18,02 % – контрольної). Це свідчить про те, що проведена дослідно-апробаційна робота, яка здійснювалася в процесі фахової підготовки, сприяла підвищенню рівня педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Однак, наявність студентів з невисоким рівнем сформованості цієї якості особистості (10,62 % в експериментальній групі та 18,02 % у контрольній) свідчить про необхідність продовження та удосконалення освітнього процесу

у напрямку формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Апробація методики формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва засвідчила її результативність та ефективність, доцільність впровадження в практику закладів вищої освіти. Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів даної проблеми. Подальшого вирішення потребують питання визначення педагогічних підходів і принципів формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Г. Ідеї Яна Амоса Коменського у вітчизняному освітньому просторі кінця хві – початку хві ст. Збірник наукових праць. Уманського державного педагогічного університету. Частина 2, 2013. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.0.2013.197692> (дата звернення: 19.04.2023 р.).
2. Багатозначність поняття культура. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10204/> (дата звернення: 08.02.2023).
3. Барсукова Н.С. Методи і форми стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до вдосконалення виконавської майстерності: *Науковий огляд*. № 8 (29). Харків, 2016. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/930/1069> (дата звернення: 08.07.2023).
4. Бібік С. П. Культура. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : Фоліо, 2005. 623 с.
5. Богущкий В. М. Характерні риси взаємодії мови й культури у світлі лінгвокультурологічних досліджень. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 14. Том 1. 2020. С. 276–280.
6. Бойко В. Методика «Діагностика рівня емпатійних здібностей». URL: <https://vseosvita.ua/library/metodika-diagnostics-rivna-empatijnih-zdibnostej-za-v-bojkom-347248.html> (дата звернення: 09.04.2023 р.).
7. Бойченко І., Хамітов Н. Культура // Філософський енциклопедичний словник: гол. редкол. В. І. Шинкарук та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
8. Вітвицька С. С. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13778/1/8.pdf> (дата звернення: 07.05.2023 р.).

9. Вижимова Т.О. Формування комунікативної культури майбутнього вчителя музики в процесі вивчення художньої культури. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2011/NiO_2_2011
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голова. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
11. Гаврілова Л. Г., Воронова Н. Л. Цифрова культура як феномен сучасного інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2017. Вип. 48. С. 21–34.
12. Генсерук Г., Бойко М., Мартинюк С. Цифрові інструменти комунікації в освітньому процесі закладу вищої освіти. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2022. № 1. С.31–39.
13. Горбенко С.С. Історія гуманізації музичної освіти: навч. посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2007. 348 с.
14. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методологічний аспекти) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 45 с.
15. Деніжна С. Педагогічне управління процесом професійного становлення вчителя музики. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Педагогіка. 1999. № 2. С. 35–39.
16. Диджитал : Словник. ua (онлайн) / автор Дмитрієв О. Портал української мови та культури. 2011. URL: [https:// www.slovnyk.ua](https://www.slovnyk.ua) (дата звернення: 17.03.2023).
17. Добровольська Р. О. Критерії та показники сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти. *Молодий вчений*. Випуск 9 (73). 2019. С.71–77.

18. Добровольська Р. О. Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти : дис. ... д-ра філософії. Вінниця, 2020. 347 с.
19. Доценко С.О., Чжоу Ань. Формування інтернет-культури майбутнього викладача музичного мистецтва в освітньому середовищі ЗВО. *Новий Колегіум*. № 3. 2022. С. 37–42.
20. Зайченко І. В. Дидактичне вчення Ф.-В.-А.Дістервега. *Історія педагогіки. Книга I. Історія зарубіжної педагогіки*: навч. посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 624 с.
21. Згурська М. Педагогічна культура викладача вищої школи: етична складова. *Методологія освіти. Новий колегіум*. 2012. С. 78–81.
22. Зязюн І.А. Наукове осмислення освітнього простору культури в педагогічній теорії. *Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис*. Полтава, 2006. № 5-6. С. 12–16.
23. Зелюк В. Педагогіка А. Макаренка в контексті збагачення культури вчителя. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 12. С. 81-85.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2013_12_19
24. Кандзюба М. О. Віртуальність як симулятивний простір сучасної культури. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Філософські науки»*. Івано-Франківськ, 2010. С. 55–61.
25. Ковальчук Л. Г. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в університеті. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2007. Вип. 22. С. 65–75.
26. Комунікативна сторона спілкування в психології. URL: <https://pyrogiv.kiev.ua/shho-take-komunikativna-storona-spilkuvannya/> (дата звернення: 09.04.2023 р.).

27. Кондратова Л. Розвиток педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва засобами цифрових технологій в умовах неформальної освіти. *Virtus. Scientific Journal*. Вип. 34. 2019. С. 101–105.

28. Концепція / В. А. Рижко. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Том 14. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-3256> (дата звернення: 07.06.2023 р.).

29. Кошелева О. Б., Цисельська О. В., Кравчук О. А. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти культурно-мистецького профілю в умовах воєнного стану. *«Перспективи та інновації науки»*. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». № 6 (11) 2022. 192–203.

30. Кравченко І. Основи музичного аналізу в роботі хореографа. Методичні рекомендації для студентів денної та заочної форм навчання спеціальностей. Харків, 2009. 31 с.

31. Кузнецова О. Мотиваційне спрямування підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до продуктивної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. URL : <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument> (дата звернення: 16.06.2023 р.).

32. Литвин А. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Піппо_2013_4_5 (дата звернення: 25.05.2023 р.).

33. Луценко В. Музично-комп'ютерні технології у професійній діяльності майбутнього вчителя музики. URL: <https://core.ac.uk/reader/12087470> (дата звернення: 10.04.2023 р.).

34. Микитюк Г.Ю. Взаємини викладачів зі студентами як чинник становлення особистості майбутнього вчителя: дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук. 19.00.07. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2003. 201 с.

35. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007. 22 с.

36. Мішедченко В. Теоретичне обґрунтування змісту та методики формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя початкових класів і музики. Наукові записки. Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2017. № 1. С. 106–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2017_1_21(дата звернення: 17.06.2023 р.).

37. Мозгальова Н.Г. Теоретико-методичні засади інструментально-виконавської підготовки вчителя музики. Вінниця, «ЦМеркюрі-Поділля», 2011. 488 с.

38. Мочан Т., Майборода І. Використання ІКТ на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Педагогіка» : збірник наукових праць. Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2016. Випуск 2(17). С. 95–99.

39. Метод «шести капелюхів мислення» URL: https://guzhevenkojulia.blogspot.com/2017/09/blog-post_27.html (дата звернення: 12.07.2023).

40. Надольний М. Рушійні сили історії. Філософський енциклопедичний словник. (гол. ред. В. І. Шинкарук) Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

41. Найдьонов О. Суперечливість впливу інтернет-технологій на процес культуротворення. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. 2017. с. 95–103.

42. Ніколенко Л. І. Педагогічні умови формування професійної культури майбутніх викладачів музичного мистецтва : дис. ... д-ра філос. наук: 2022. 284 с.

43. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: методологічний аспект. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету.*

Серія : Педагогічні науки. 2016. Вип. 137. С. 263-266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_137_65(дата звернення:14.04.2023 р.).

44. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

45. Орлов В.Ф. 2003. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія. Київ : Наукова думка. 264 с.

46. Основи педагогічної майстерності : навчальний посібник / Теслюк В.М. та ін. Київ : ДАККіМ, 2010. 244 с.

47. Основні поняття культурології. Поняття «культура». URL: https://stud.com.ua/5571/kulturologiya/osnovni_ponyattya_kulturologii (дата звернення: 11.02. 2023).

48. Основи художньої культури. Теорія та історія світової художньої культури : за ред. В.О. Лозового та ін. Харків : Основа, 1997. 320 с.

49. Отич О. М. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти. URL: http://zbirnik.mixmd.edu.ua/2010_5_ua/21.pdf. (дата звернення: 10.06. 2023).

50. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 160 с.

51. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія педагогічної комунікативної взаємодії викладача зі студентами. URL: <https://www.psyh.kiev.ua/> (дата звернення: 19.05. 2023).

52. Подольська Є. А. Кредитно-модульний курс культурології: навч. посіб. Київ : Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. 368 с.

53. Про компоненти цифрової культури. Блог про розвиток цифрового суспільства. URL : <http://surl.li/brmsk> (дата звернення 15.11.2022).

54. Про освіту: Закон України від 16 січня 2020. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.12. 2023).

55. Пухальський Т. Д. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. *Професійно-педагогічна*

підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: монографія / Печенюк М. А. та ін.; за заг. ред. В. М. Лабунця. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2020. С. 184–207.

56. Переверзева О. Формування культури самоосвіти майбутнього викладача музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 4, 2021. С. 274–279.

57. Равчиної Т. Організація взаємодії студентів з освітнім середовищем у вищій школі. *Вісник Львівського ун-ту*. Серія педагогічна. 2005. Вип. 19. Ч. 2. С. 3–6.

58. Ракітянська Л. М. Першочерговість завдань музичної освіти учнів початкової школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*. Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. Тетяни Степанової. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. № 2 (53), С.134–138.

59. Ракітянська Л. М. Пріоритетність завдань шкільної музичної освіти. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки / редкол.: В. Ф.Черкасов та ін. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. Вип. 143.С. 75–79.

60. Растригіна А. М. Інтеграція цифрових технологій у мистецький освітній простір ВНЗ. *Наукові записки ЦДПУ*. Серія: Педагогічні науки / ред. кол. В. Ф. Черкасов та ін. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. Вип. 163. С. 32–38.

61. Ролінська О.Г. Мотиваційне спрямування у підготовці майбутніх учителів музики. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2022. № 2 (24). С. 114–122.

62. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посібник. 3-тє вид. Київ : Либідь, 2004. 288 с.

63. Ростовська І. О. Формування мотивації музичної діяльності у процесі інструментально-виконавської підготовки. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 1. С.56–60.

64. Ростовський О. Професійна підготовка майбутніх учителів музики: проблеми і перспективи. *Методологічні й теоретичні проблеми мистецької освіти*. С. 15–22. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8475/3/Rostovskyi.pdf> (дата звернення: 19.06.2023).

65. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: *Навчальний посібник*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

66. Руденька Т. М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки : дис. ...на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 237 с.

67. Сидоренко Т. Д. Аналіз змісту педагогічної культури вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип.27 : зб. наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С.39 – 44.

68. Сидоренко Т. Д. Дидактичні основи формування педагогічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Кривий Ріг, 2011. 20 с.

69. Сидоренко Т. Д. Дидактичні основи формування педагогічної культури майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2011. 235 с.

70. Сидоренко Т. Д. Педагогічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва в дигітальному просторі. *Наукові записки* / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 197. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С. 162 – 165.

71. Синевич І.С. Педагогічні умови формування квазіпрофесійного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва у закладі вищої освіти: дис.

...на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Мукачево, 2020. 201с.

72. Сисоєва С.О. Творчість і технології в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти. Київ : КІМ, 2008. 424 с.

73. Сковорода Г. Твори у 2х т. Український науковий інститут Гарвардського університету. (Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАНУ). Київ : Обереги, 1994. 528 с.

74. Скорик Т. В., Дорошенко К. С. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до розвитку комунікативної компетентності учнів. *Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 137-141.

75. Снедкова Л. Майбутній учитель музичного мистецтва в контексті сучасної парадигми освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Випуск XXXVII, 2014. С. 320–328.

76. Стратан-Артишокова Т. Гуманістичні цінності мистецтва у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Наукові записки*. Випуск 123 (II). Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2013. С. 324–327.

77. Сутність методу дослідження Інтернет-аудиторії: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Методи_дослідження_Інтернет-аудиторії (дата звернення: 29.07.2023).

78. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5-ти т. Т.4. Розмова з молодим директором. Київ : Рад. школа, 1977. С. 393– 629.

79. Тлумачний словник з інформатики / Г.Г. Півняк, Б.С. Бусигін та ін. Дніпро. Національний гірничий ун-т, 2010. 600 с.

80. Топорівська Я. Інтеріоризація національних цінностей у формуванні цифрової культури майбутніх учителів музичного мистецтва. URL: <http://www.ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1911/1> (дата звернення: 12. 08.2023).

81. Тушева В.В. Моніторинг сформованості науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 1 (45). С. 377 – 385.
82. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
83. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій : психолого-дидактичний аспект. Київ : Астон, 2007. 164 с.
84. Шимова О.В. Професійна культура вчителя музики : сутність та структура. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/7_2010/75 (дата звернення: 15,03.23).
85. Щербань П. Сутність педагогічної культури. *Вища освіта України*. 2004. № 3. С. 67–71.
86. Євтух М. Б. Формування професійної культури майбутнього вчителя. *Педагогічний альманах*. Вип. 43. 2019. С. 92–97.
87. Ягупов В. В. Педагогічна культура та її складові. URL: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=102 (дата звернення: 05,04.23).
88. Ярошенко Т.М. Феномен української культури. Джерельна база та методологічні засади її вивчення. *Історія української культури*: за ред. проф. В.П. Мельника та ін. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2012. С.11– 45.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностична анкета сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Шановні студенти!

З метою удосконалення процесу формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки ми проводимо опитування. Будемо вдячні, якщо Ви дасте відверті та неупереджені відповіді.

1. Що, на Вашу думку, представляє собою педагогічна культура?
2. Пригадайте, кому з учителів, які Вас навчали, була властива педагогічна культура?
3. Які вимоги пред'являє професія вчителя музичного мистецтва до якостей особистості (активна громадянська позиція, здібності, ціннісні відношення до професійної діяльності, фахові знання, вміння і навички, морально-вольові якості, професійно-ділові якості, високий рівень розвитку пізнавальних процесів, дисциплінованість, міцне здоров'я)?
4. Чи володієте Ви комунікаційними вміннями (усвідомлено спілкуєтесь, прогнозуєте спілкування, управляєте цим процесом, аналізуєте результати, прагнете до рівноправності та ін.)?
5. Оцініть свій рівень педагогічної культури.
6. Які, на Вашу думку, найважливіші показники педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва?
7. Назвіть, будь-ласка, мотиви вибору Вами професії вчителя музичного мистецтва.
8. Школа переживає складні часи, багато вчителів залишають її. Скажіть, чим Вас приваблює школа сьогодні?

9. Висловіть свою думку про чинники, які впливають на формування педагогічної культури вчителя музичного мистецтва.
10. Чи займаєтесь Ви самоосвітою та самовихованням?
11. Яку педагогічну, музикознавчу літературу опрацьовуєте з цією метою?
12. Чи можна, на Вашу думку, визначити чинник, який є визначальним у формуванні педагогічної культури?
13. З якими труднощами зустрічаєтесь Ви у практичній діяльності?
14. Яку роль у формуванні педагогічної культури відіграє, на Вашу думку, вивчення педагогічних дисциплін?
15. Що не влаштовує Вас у викладанні педагогічних дисциплін?
16. Чи любите Ви дітей?
17. Чи впевнені Ви у правильному виборі професії?
18. Чи володієте Ви педагогічною технікою?
19. Чи притаманні Вам педагогічні здібності?
20. Чи володієте Ви інформаційно-цифровими технологіями та здатністю впроваджувати їх у професійну діяльність, для розвитку музичних навичок учнів?
21. Що для Вас особисто є цінним – виберіть із запропонованого: благополуччя свого «Я», цінність іншої людини, цінність пізнання, матеріальні цінності, цінність професії.
22. Висловіть свою думку з приводу необхідності цілеспрямованого формування у вчителя музичного мистецтва педагогічної культури в освітньому процесі (необхідно, мені байдуже).

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток Б

Діагностика рівня емпатійних здібностей (В. В. Бойко)

На зазначені запитання дайте відповідь (+) або (-):

1. Я маю звичку уважно вивчати обличчя і поведінку людей, щоб зрозуміти їхній характер, схильності, здібності.
2. Якщо оточуючі виявляють ознаки нервозності я, зазвичай, залишаюсь спокійним.
3. Я більше довіряю доказам свого розуму, ніж інтуїції.
4. Я вважаю цілком доречним для себе цікавитися домашніми проблемами своїх співробітників.
5. Я можу легко ввійти в довіру до людини, коли в цьому виникає потреба.
6. Зазвичай, я з першої ж зустрічі вгадую «споріднену душу» в новій людині.
7. Я з цікавості, як правило, розпочинаю розмову про життя, роботу, політику з випадковими попутниками у потязі, літаку.
8. Я втрачаю душевну рівновагу, якщо оточуючі чимось пригнічені.
9. Моя інтуїція — надійніший спосіб розуміння оточуючих, ніж знання чи досвід.
10. Виявляти цікавість до внутрішнього світу іншої особистості — нетактовно.
11. Своїми словами я часто ображаю близьких мені людей, не помічаючи цього.
12. Я легко можу уявити себе якоюсь твариною, відчутти її звички і стани.
13. Я майже не розмірковую над причинами вчинків людей, які мають до мене безпосереднє відношення.
14. Я рідко приймаю до серця проблеми своїх друзів.
15. Як правило, за кілька днів я відчуваю: щось повинно трапитися з близькою мені людиною, і очікування збуваються.
16. Спілкуючись з діловими партнерами, я зазвичай, намагаюсь уникати розмов про особисте.
17. Іноді рідні дорікають мені за черствість, неувагу до них.
18. Мені легко вдається скопіювати інтонацію, міміку людей, наслідуючи їх.
19. Мій зацікавлений погляд часто бентежить нових партнерів.
20. Чужий сміх, зазвичай, передається і мені.
21. Часто, діючи навмання, я все ж таки знаходжу правильний підхід до людини.
22. Плакати від щастя — дурниця.
23. Я здатен цілком злитися з близькою для мене людиною, ніби розчинитися в ній.

24. Мені рідко зустрічалися люди, яких би я розумів без зайвих слів.
25. Я мимоволі чи з цікавості часто підслуховую розмови сторонніх людей.
26. Я можу залишатися спокійним, навіть якщо всі навколо мене хвилюються.
27. Мені набагато легше підсвідомо відчутти сутність людини, ніж зрозуміти її, «розклавши на полицки».
28. Я спокійно ставлюся до дрібних неприємностей, які трапляються у когось із членів сім'ї.
29. Мені було б складно щиро і довірливо вести бесіду з настороженою, замкнутою людиною.
30. У мене творча натура — поетична, художня, артистична.
31. Я без особливої цікавості вислуховую сповіді нових знайомих.
32. Я засмучуюсь, якщо бачу людину в сльозах.
33. Моє мислення більше відрізняється конкретністю, строгістю, послідовністю, ніж інтуїцією.
34. Коли друзі починають говорити про свої неприємності, я волію перевести розмову на іншу тему.
35. Якщо я бачу, що у когось з рідних погано на душі, то, ж правило, стримуюсь від розпитувань.
36. Мені складно зрозуміти, чому дрібниці можуть так сильно засмучувати людей.

Додаток В

Метод Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення»

Червоний капелюх. Червоний колір характеризує вогонь. Червоний капелюх пов'язаний із емоціями, інтуїцією, почуттями і передчуттями. Тут не треба нічого обґрунтовувати. Ваші почуття існують, і червоний капелюх дає можливість їх викласти.

Жовтий капелюх. Жовтий колір наводить на думку про сонце та оптимізм. Під жовтим капелюхом ми намагаємося знайти чесноти і переваги пропозиції, перспективи та можливі виграші, виявити приховані ресурси.

Чорний капелюх. Чорний колір нагадує про мантию судді й означає обережність. Чорний капелюх – це режим критики й оцінки, які вказують на недоліки і ризики й пояснюють, чому щось може не вийти.

Зелений капелюх. Зелений колір нагадує про рослини, зростання, енергію, життя. Зелений капелюх – це режим творчості, генерації ідей, нестандартних підходів і альтернативних поглядів.

Білий капелюх. Білий колір наводить на думку про папір. У цьому режимі ми зосереджені на тій інформації, якою володіємо або яка необхідна для прийняття рішення: тільки факти і цифри.

Синій капелюх. Використовується на початку обговорень, щоб поставити завдання мислення і вирішити, чого ми хочемо досягти. Це режим спостереження за самим процесом мислення й управління ним (формулювання цілей, підбиття підсумків тощо).

Додаток Г

Виявлення рівня узгодженості в поєднанні засобів виразності різних видів мистецтва в цілісну змістову концепцію мистецького проєкту

Завдання 1. Попередньо кожній групі студентів (3-4 особи) були запропоновані теми міні-проєктів, які мали узагальнюючі назви: «Звуки природи в музиці», «Класика, яка вона є», «Весна очима митців», «Зрима пісня вишиванок». Завдання полягало в тому, щоб кожна група підбрала відповідний матеріал до свого міні-проєкту, використовуючи різні види мистецтва для подальшої їх інтеграції у змістовій лінії проєкту. На практичному занятті студенти мали показати опрацьовану змістову концепцію проєкту та презентувати її іншим учасникам. Отримані результати показали, що студенти мало звертають увагу на ціннісний зміст проєкту, його виховну й розвиваючу функцію. Дібрані елементи проєкту штучно об'єднуються без усвідомлення важливості створення єдиної змістової художньо-драматичної лінії. У процесі розробки змістової лінії проєкту студенти постійно потребують підтримки та втручання педагога. Добір матеріалу здійснюється ними хаотично, відірвано від теми проєкту і без перевірки достовірності знайденої інформації.

Завдання 2. Кожному студенту пропонується перша група карток, на яких зображені картини різних художників та різні жанри образотворчого мистецтва; у другій групі карток написані назви різноманітних пісень (народні, авторські, хорові, сучасні тощо), з вказаними стилями та жанрами; у третій групі карток були зображені різні архітектурні стилі; у четвертій групі карток – зображення різних танців. П'ята група – аудіозаписи різних музичних творів. Після ознайомлення з отриманим дидактичним матеріалом студенти мали придумати ідею (тему) свого проєкту і дібрати до нього відповідний матеріал. Кожному студенту був запропонований аркуш, на якому в середині він мав написати тему і розташувати навколо вибрані ним картки. Наступним етапом цього завдання була презентація, на якій потрібно було озвучити ідею (тему) проєкту і обґрунтувати свій вибір запропонованого в картках наочного та аудіоматеріалу.

Додаток Д

Вправа-дискусія «Як я уявляю себе у професійній сфері музичного мистецтва»

Бесіда спрямовувала студентів на з'ясування того, наскільки їхнє уявлення про себе як майбутніх фахівців розходиться з думками про них людей, які їх оточують. Кожен зі студентів (упродовж трьох хвилин) на аркуші паперу описував враження, які, на його думку, склалися в інших людей про нього. Далі студенти розподілялися на групи по три особи, і за 10 хвилин усі мали прочитати написане та вислухати коментарі від інших присутніх студентів. Аналіз усіх текстів дозволив виявити кілька спільних для всіх рис. Серед позитивних ознак сформованості високого рівня педагогічної культури майбутні вчителі музичного мистецтва назвали компетентність, активність, організованість і прагнення до самовдосконалення, негативними були – відсутність прагнення до самоосвіти, неорганізованість і безініціативність у прийнятті професійних рішень.

Важливою передумовою проведення вправи є її спрямованість на розвиток таких особистісних та професійно важливих якостей, як шанобливе ставлення до інших людей, толерантність, емпатія.

Додаток Ж

Інтегрований урок з географії та музичного мистецтва Тема уроку: Подорож на хвилях музики. Підсумок з теми «Гідросфера» (10 клас)

Мета уроку:

- Повторити і узагальнити знання учнів з теми «Гідросфера».
- Ознайомити учнів із творчістю японського композитора Кітаро.
- Вчити впізнавати на слух музичні твори європейських композиторів.
- Поглибити міжпредметні зв'язки: водні простори - джерело натхнення для письменників, поетів, художників і композиторів;
- Розвивати комунікативні навички та емоційне сприйняття; образне, логічне, просторове мислення; творчу уяву, фантазію, вокально-хорові навички, музичний слух.
- Виховувати дбайливе ставлення до водних багатств, почуття колективізму, слухацьку увагу, музично-естетичні смаки та вподобання.

Обладнання: політична та фізична карти світу; картини із зображенням природи, контурні карти, конверти із завданнями, комп'ютер, DVD-диск з аудіоматеріалами до уроку, таблиці «Характер музики», портрети композиторів, пляшка, стакани, миски, лійки (з водою), соломинки.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Форма проведення: урок – подорож.

Епіграф гри:

Якщо ти думаєш про те, що програєш, - ти програєш.

Якщо ти думаєш, що не зможеш, - ти не зможеш.

Якщо ти хочеш, але боїшся, - ти не досягнеш мети.

Успіх завжди з тим, хто його прагне.

Вольтер Вінти.

Хід уроку.

I. Організаційний момент.

Вступні слова вчителів.

Учитель географії. Вода – це життя! Це річки, озера, моря, океани, джерела і струмки, льодовики... Це краплинки дощу і пухнасті сніжинки... Вода необхідна людині протягом усього життя, вона є невід’ємною частиною нашого тіла, нашої крові, є оберегом усього живого на Землі. Значення води складно переоцінити. Тому сьогодні підсумовуючи тему «Гідросфера» ми з вами проведемо нестандартний урок, на якому підведемо підсумки з теми та познайомимося з видатними синами, що прославили свою Батьківщину – композиторами світу.

Учитель музичного мистецтва. На уроці ми виконаємо, послухаємо і пригадаємо деякі твори великих світових композиторів. Намагайтеся почути і визначити, як втілилася природа в музичних образах.

Учитель географії. Настав час перевірити вашу готовність. На нас чекають вітрила! Але, щоб дістатись з Дерев’яни до моря нам потрібно сісти на літак і долетіти до Іспанії. А як же без білетів, хто хоче купити їх?

Приєм «Бліц-опитування»

Назвіть...

Найбільший океан

Найбільший острів

Найдовшу річку

Найсолоніше озеро

Найглибшу западину

Найширшу протоку

Найглибше озеро

Найбільший півострів

Найповноводнішу річку

Найвище озеро

Ну що ж білети куплені, летимо... Ой! Літак здійснює аварійну посадку в...

Учитель музичного мистецтва. А в якій країні він вимушений приземлитися, нам підкаже музика. Впізнайте, будь ласка, назву музичного твору, композитора і з якої він країни. (Звучить «Симфонія №5» Л.

Бетховена). Так, доля занесла нас у Німеччину, але заправити свій літак, щоб полетіти далі, ми зможемо лише при умові, якщо ви впізнаєте ще декілька музичних творів. Готові? Слухаємо перший твір (В. Моцарт «Симфонія № 40») Наступний твір. (Й. Бах «Прелюдія і fuga ре мінор») Улюблений інструмент Баха? (Орган) Який твір Баха ми ще з вами слухали? («Жарт» для струнних інструментів і флейти) Слухаємо далі. (Ф. Шопен «Вальс») Що таке вальс? (Бальний парний танець у тридольному розмірі) Чим характерні вальси Шопена? (Вони призначені для слухання, їх не танцюють) Що Ф. Шопен ще писав, крім вальсів? (Полонези, ноктюрни, скерцо, етюди, прелюдії) Що таке ноктюрн? (Лірична п'єса з наспівною широкою мелодією, «нічна пісня») Що таке скерцо? (Інструментальна п'єса у швидкому темпі і тридольному розмірі) І останнє завдання. (Й. Штраус «Віденський вальс») Як ще називають Й. Штрауса? (Королем вальсу) Чому? (Він створив понад 150 вальсів) Так, завдання виконали усі, тож заправляємо літак і летимо далі.

Учитель географії. Перевіримо свої знання з теми «Гідросфера» і дізнаємось про готовність команди здійснити подорож.

Прийом «Вірю – не вірю»

Чи вірите ви тому, що ...

1. Гідросфера – це повітряна оболонка Землі.
2. Найбільший з океанів – Атлантичний.
3. Суходіл в океані (морі) – острови.
4. Найбільший острів Мадагаскар.
5. Води в океанах і морях перебувають у постійному русі.
6. Найбільша западина світу – Маріанський жолоб.

Учитель географії. Ви відповіли на запитання і можете скористатися морським судном, щоб пройти морями **Атлантичного океану**. Вдома ви мали придумати як же буде називатися наш вітрильник.

Переможе той, хто дасть відповідь на питання «Яка глибина Пуерто-Ріканського жолоба.

Отож наш корабель вже вирушив у рейс – в далеку і нележку морську подорож. А хто мені скаже: хто на кораблі найголовніший? Хто першим ступає на його борт і останнім покидає його під час аварії? Правильно, це – капітан. Але, хто капітан нашого вітрильника ми дізнаємося тільки в кінці подорожі. Щоб наступної подорожі найкмітливіший із вас зміг одягти капітанський кашкет.

По хвилях щось пливе. О, та це ж пляшкова пошта.

Прийом «Знайди помилку»

«Це було в Тихому океані, в морі Аральському, по небу пливли спокійно білі перисті хмари, з них полив дощ, як з відра, в морі піднялися хвилі «мусони». Скоро море заспокоїлось. Вахтовий нам повідомив, що корабель наближається до острова Шрі-Ланка. Ми вийшли на берег, та не встигли зробити і пари кроків, як побачили білого ведмедя, пантеру. Ой, як ми злякалися, повернулися і побігли назад. Потім корабель вийшов у відкрите море і попрямував до Гавайських островів.»

Нам потрібно поповнити запас продуктів і ми підпливаємо до США...

Учитель музичного мистецтва. ... де жив композитор, філософ, поет, музикознавець, художник Джон Кейдж. Чим була незвична його музика? (Так, він створював композиції із залученням звуків, які видобувалися не з музичних інструментів, а з різних предметів, які щоденно оточують людей; під струни фортепіано підкладав різні предмети, в результаті чого рояль перетворювався в мініатюрний ансамбль ударних інструментів) Який твір прославив його ім'я на весь світ? (П'єса «4'33») Які ще твори його знаєте? (П'єса «Кінець» для восьми черевиків, «Мелодія» для двох целофанових пакетів у супроводі ансамблю звичних предметів побуту (склянок, порожніх банок, ситечок для чаю) та ін.) Основна теза (думка, акцент) композитора? (Джон Кейдж казав, що будь – який звук, який ми чуємо навколо себе – це музика) І це ми зараз із вами продемонструємо. (На столі стоять стакани, миски, лійки, пляшка, всі вони заповнені водою). (Діти шукають різні варіанти «звучання води») А тепер спробуємо зіграти нашу композицію. Як її

назвемо? Я буду диригентом, а ви - моїми музикантами. Будьте уважні, слідкуйте за моєю рукою, на кого я показую, той і грає, щоб ми почули, як красиво і, головне, по – різному може звучати вода.

Виконання творчого завдання «Музика води»

Ця чарівна милозвучна музика перенесла нас через Магелланову протоку прямо в **Тихий океан**.

Учитель географії. Колись, а саме 18 жовтня флотилія Ф. Магеллана відправилась на пошуки протоки Атлантичного океану. Під час розвідки морського шляху корабель «Сан-Антоніо» втік назад до Іспанії. 18 листопада 1520 р. Магеллан вийшов у відкритий океан. Майже 4 місяці продовжувалося дуже важке плавання, коли люди харчувалися сухарним пилом, змішаним з черв'яками, пили гнилу воду, їли воліві шкіри, деревну тирсу і корабельних щурів. Почалися голод і цинга. Щоб такого не трапилося з нами, потрібно виконати завдання.

Прийом «Знайди зайве»

1. Ніл, Конго, Амазонка, Байкал.
2. Тихий, Індійський, Нігер, Атлантичний.
3. Гурон, Карибське, Охотське, Берингове.
4. Єнісей, Амазонка, Ейр, Об.
5. Індостан, Гренландія, Скандинавський, Сомалі.

Ми не можемо рухатись далі. Чуємо сигнал SOS, який йде з боку Японії. Спішимо на допомогу. Виявляється на горі Фудзіяма хтось викинув сміття. А ця гора для японців священна. Для туристів на Фудзіямі варто завжди пам'ятати найголовніше правило: «Ніякого сміття!». За розкидання пакетів, пляшок туриста можуть оштрафувати і заборонити йому в майбутньому навіть підходити до території Національного парку. До слова, під час сходження на Фудзі, кожному дається спеціальний пакет: навіть не для того, щоб він туди складав своє сміття, а й для того, щоб по дорозі він поклав туди знайдену пляшку, клаптик паперу або пакет. На щастя, сміття на

Фудзіямі практично немає, і туристи доходять до вершини майже з порожніми пакетами.

Учитель музичного мистецтва. А побувавши в Японії, ми не можемо не завітати до японського композитора Кітаро. Послухайте його музичний твір і спробуйте дати йому назву.

Музичне сприймання Кітаро «By the Sea Side»

(Учні дають назви). Чому така назва? Який характер музики? (На дошці висять таблиці «Характер музики»). Ви, майже, вгадали назву. Інструментальний твір, який ми з вами слухали називається ... У чому ж геніальність цього композитора? Кітаро створює музику, не знаючи елементарної музичної грамоти. Так, він зовсім не знає нот, а музику записує своїм власним способом. Кітаро – людина – оркестр, тобто він вміє грати на гітарі, флейті, барабанах, клавішних інструментах. Грати на цих інструментах він теж навчився сам. Кітаро закінчив Вищу Комерційну школу, а став чудовим музикантом і композитором. Крім того, він – режисер, фотограф, професіональний піротехнік. Кітаро каже: «Я черпаю натхнення з різних джерел. У мене немає ні телевізора, ні радіо, я не читаю газет... Буваючи в місті, я люблю пройтися по дуже людній вулиці і поспостерігати за натовпом, прислухатися до неї. Але через три – чотири дні я відчуваю, що потрібно виїжджати звідти в гори, на узбережжя, куди – небудь. Там я вбираю в себе різні звуки – вітру, замерзлої води, падаючих водяних крапель»...От і ми з вами візьмемо приклад з композитора і вирушимо в подорож по **Індійському океану**

Учитель географії. Щоб вирушити в подорож по **Індійському океану** нам потрібно виконати завдання.

Прийом «Мозковий штурм»

1. Що таке болото?
2. Які води називають термальними?
3. Що таке басейн річки?
4. Які води називаються міжпластовими?

5. Що таке притока річки?
6. Які води називають мінеральними?
7. Що таке верховодка?
8. Як називається початок і кінець річки?
9. Що таке межень?

Походження назви океану пішло від загадкової країни, до якої мандрували європейці в давнину. – Індії. В ній побували Васко да Гама, Марко Поло, Афанасій Никітін.

Учитель музичного мистецтва. Мандрували ми з вами сьогодні океанами, побували в багатьох країнах. Хочеться згадати ще одну. Хтось до неї може дістатися за день, хтось за місяць, хтось за рік. А хтось добирається до неї все життя. І це Країна Мрій, про яку нам заспівають наші учні.

Виконання пісні. Музика Л. Бражнікової, слова Ю. Рибчинського «Країна мрій»

Учитель географії. Повертаємось додому. Але що це, до нас летить поштовий голуб.

Лист лемура

Корінні жителі Мадагаскару вірять у містику. Вони вважають, що лемурами стають душі померлих людей. Саме тому до нас лемурів відносяться трепетно і дбайливо. І вважається, що вбивши лемура, можна загубити дух рідних. Ми дуже любимо їсти всілякі фрукти та овочі, комах та маленьких ящірок. А от лемури, які живуть в домашніх умовах дуже люблять йогурти, а нам теж хочеться, допоможіть скуштувати.

Прийом «Географічний практикум»

Конкурс біля карти .Назвати і показати на карті об'єкти, що починаються буквою «А», «С», «Б», «К»(робота в парах).

Учитель музичного мистецтва

Від чого на уроці ви отримували задоволення?

Чи дізналися про щось нове?

Чи хотіли б ще побувати на інтегрованому уроці?

Підсумок уроку:

Учитель географії. Настав вирішальний момент. Зараз ми дізнаємося, хто ж покине наш корабель останнім (відкриваємо конверт).

Капітаном стає найдалекоглядніший, найкмітливіший, найсміливіший член нашої команди, ...той хто отримає за контрольну з теми «Гідросфера» найвищий бал.

Я вітаю вас! Спокійного і щасливого плавання вам у життєвому морі, попутного вітру. Пливіть щасливо, довго і натхненно, не сідайте на підводні коралові рифи і не потрапляйте в небезпеку.

Учитель музичного мистецтва.

Урок закінчено! До нових зустрічей!

Розробники уроку: Доренко Є. учитель географії, Гудименко Т. учитель музичного мистецтва Дерев'янської загальноосвітньої школи I – II ступенів відділу освіти Обухівської РДА.

https://derznr.at.ua/publ/metodichni_rozrobki/integrovanij_urok_z_geografiji_ta_muzichnogo_mistectva/2-1-0-8

Додаток К

Проблемні ситуації

Визначити суть проблеми.

1. Четвертий урок – музичне мистецтво. Перед цим була фізкультура, діти збуджені, ще не всі одягнені, пітні, важко дихають. Що робити вчителю музичного мистецтва, який зайшов у клас проводити урок? Серед отриманих відповідей – спробувати заспокоїти клас, спробувати пошуткувати, включити музику, почати співати.

2. «Перевіряючи контрольне завдання, вчитель помітив, що один з посередніх учнів вирішив задачу таким способом, як і самий найкращий учень у класі. Вчитель став підозрювати, що перший учень запозичив відповідь у другого. Свою підозру він оголосив всьому класу, коли роздавав зошити. Обидва учні нічого не змогли пояснити, і тоді вчитель повторив своє обвинувачення. На знак протесту перший учень порвав свою роботу. Прозвучав наказ вчителя вийти з класу. По закінченню конфлікту учень вибачився перед вчителем. Пройшов час, вчитель знову викликав учня до дошки написати вирішення домашньої задачі. Він побачив вірне, але незвичне рішення. Учень сказав, що розв'язав задачу власним способом. Вчитель не повірив і з іронією подивився на учня. Клас готовий був посміятися над товаришем, а той з ненавистю дивився на вчителя. Студенти пропонували таке вирішення проблеми: вчителю необхідно було підтримати учня, розібрати його варіант вирішення задачі, проявити дружнє ставлення.

Додаток Л

Малевич Казимир

